ልሳነ
ኢኮኖሚክስ

ECONOMIC FOCUS

Bulletin of the Ethiopian Economic Association (EEA)

VOL. 4 NO. 1
AUG-SEP 2001

EDITOR-IN-CHIEF

Tekie Alemu

GUEST EDITOR

Gebrehiwot Ageba

EDITORIAL BOARD

Alemayehu Seyoum
Alemu Mekonnen
Getachew Asgedom
Getachew Yoseph
Tenkir Bonger

WEB POSTMASTER

Berhanu Beyene

Ethiopian Economic Association (EEA)

All rights reserved.
No part of this publication can be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form without a written permission from the Ethiopian Economic Association.

CURRENT ECONOMIC POLICY IN ETHIOPIA

IN THIS ISSUE

- EDITORIAL
- የኢትዮጵያ የኢኮኖሚ ፖሊሲ ይዘትና አቅጣጫ/ ከሀይለመስቀል አበበ
- SOME NOTES ON DEVELOPMENT IN AID DEPENDENT COUNTRIES IN SUB-SAHARAN AFRICA: THE ROLE OF STATES AND BUDGET DEFICITS REVISITED / BY HEIKKI HAILI
- THE PRSP AND THE REQUIRED PARTICIPATION BY YOHANNES MEKONNEN
- ስለደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ለቀረበው አስተያየት የተዘጋጀ መልስ እና የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር/ ከፋሲል ጣሰው

P. O. BOX	TELEPHONE	ADDIS ABABA
34282	557459 128077	ETHIOPIA

E-mail Address: eea@telecom.net.et

SUBSCRIPTION

Annual	Ethiopia	Africa	Other Countries
Non-members	Birr 23.00	USD 10.00	USD 12.00 ☐
Members			
Institutions	Birr 20.00	USD 7.00	USD 10.00 ☐
Individuals	Birr 15.00	USD 5.00	USD 7.00 ☐
PER COPY			
	Birr 3.50 excluding postage	USD 0.60 excluding postage ☐ USD 1.00 including postage ☐	

If you want to subscribe, please mark your preference and send this slip back to the secretariat. (You will find the address on the front cover.)

Notes to Contributors

The main objective of EEA Bulletin is to initiate policy-relevant public discussion on national and African economic issues. It presents synopses of research papers, panel discussions, public lectures, readers' comments and new research findings and notes.

Readers and contributors are encouraged to submit short articles (not more than 5 pages in double space with 12pt font size) preferably accompanied by an electronic version. If accepted, an edited version of the article will be sent to the author before publication. If the author does not respond within a week, the edited version will appear in the bulletin.

Unaccepted articles will not be sent to the author(s). We accept articles in both English and Amharic. Views expressed in the Bulletin are those of the authors and are not necessarily of the institution's in which the author(s) work or the EEA.

Articles should be addressed to:

The EEA Bulletin
Ethiopian Economic Association
P. O. Box 34282
Addis Ababa, Ethiopia

FROM THE EDITOR

This issue of the Bulletin contains some of the papers presented at the round-table discussion on "Perspectives on the Ethiopian Economy and Policy" in which panelists from the government, private sector, and the academia participated, and articles by other contributors. Three themes are covered in this issue. The first deals with current economic policy in Ethiopia while the second set of papers address fiscal issues.

The third is on the very topical issue of participation in the Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP) preparation process. The paper looks at the rationale and necessary conditions for participation, the need to institutionalise participation, and the role of civil society.

It is hoped that the opinions expressed in this issue of the Economic Focus will provoke further discussion and more in-depth research on these and related issues.

የኢትዮጵያ የኢኮኖሚ ፖሊሲ ይዘትና አቅጣጫ

ከሀይለመስቀል አበበ
ም/ዋና ጸሐፊ አዲስ አበባ ንግድ ም/ቤት

1. መግቢያ

የኢኮኖሚ ዕድገትና ልማት በማስገኘት የኑሮ ደረጃ እንዲሻሻል ለማድረግ መሟላት ከሚገባቸው ሁኔታዎች አንዱና ወሳኙ ተስማሚ የኢኮኖሚ ፖሊሲ መንደፍና ተግባራዊ ማድረግ ነው።

ተስማሚ የኢኮኖሚ ፖሊሲ በኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ሂደት ውስጥ ለግል ተነሳሽነትንና ለግል የንግድ ድርጅቶች መስፋፋት ምቹ ሁኔታዎችን የሚፈጥር በመሆኑ የህብረተሰቡን ዕውቀት፣ ጉልበትና ሀብት በማንቀሳቀስ የኑሮ ደረጃን ለማሻሻል ያስችላል። ከዚህ አኳያ የአገራችንን የኢኮኖሚ ፖሊሲ፣ ስትራቴጂ፣ እንዲሁም የመጀመሪያውና ሁለተኛው የአምስት ዓመት መርሀ-ግብሮች ግብርናንና ኢንዱስትሪን በተመለከተ ያለኝን አስተያየት በዚህ አጭር ፅሑፍ አማካኝነት ለማንፀባረቅ እወዳለሁ።

የፅሁፉ አቀማመጥ የሚከተለው ይዘት አለው። ከዚህ መግቢያ ቀጥሎ ሁለተኛው ርዕስ በአጠቃላይ የኢኮኖሚ ፖሊሲ ይዘት በሚል ስለፖሊሲ ምንነት፣ ጠቀሜታ፣ በአግባቡ የተቀየሰ ስለመሆኑ መመዘኛ መስፈርቶች፣ ትኩረት ሊሰጣቸው ስለሚገባ ዋና ዋና የፖሊሲ ጥያቄዎች ሀሳቤን የምገልፅበት ነው። ሶስተኛው የኢኮኖሚ ፖሊሲና የልማት ስትራቴጂ በሚል ርዕስ ስለኢኮኖሚ ፖሊሲ ልማት ስትራቴጂ ስትራቴጂውና የኢንዱስትሪ ልማት እንዲሁም ስትራቴጂውና የከተሞች ልማት ላይ ያተኩረ ይሆናል። አራተኛው የመጀመሪያውን አምስት ዓመት መርሀ-ግብር አስመልክቶ ስለተጠቆሙ ችግሮችና የተቀሰመ ትምህርት የሚወሳበት ነው። አምስተኛውና የመጨረሻው በሁለተኛው አምስት ዓመት ረቂቅ መርሀ-ግብር ስለተካተቱ አንዳንድ አዳዲስ ሀሳቦች ናቸው የምላቸውን የምጠቁምበት ነው።

2. የኢኮኖሚ ፖሊሲ ይዘት

የኢኮኖሚ ፖሊሲ በአንድ ሀገር የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ውስጥ ተሳትፎ ያላቸው ሁሉ አስተሳሰባቸውንና የተግባራዊ እንቅስቃሴያቸውን አቅጣጫ የሚያሲዝ ወይም የሚጠቁም ነው። የኢኮኖሚ ፖሊሲ፣ የወቅቱንና የአካባቢውን ሁኔታ በማገናዘብ አንድ ኢኮኖሚ ከሚገኝበት ደረጃ ወደ ላቀ ደረጃ ለመሸጋገር በእንቅስቃሴው ላይ ይገጥሙታል ተብለው የሚገመቱትን መሰናክሎችና ዕድሎች በማጤን ሊከተል የሚገባውን አቅጣጫ የሚያመለክት ነው።

የአገራችን የወቅቱ የኢኮኖሚ ፖሊሲ በነፃ ገበያ የኢኮኖሚ ሥርዓት ላይ የተመሠረተ ነው። በመሆኑም፣ ለኢኮኖሚ እድገትና ልማት ለግል ተነሳሽነትና ለግል የንግድ ተቋማት መስፋፋት በአጠቃላይ ለግሉ ዘርፍ ትኩረት የሰጠ ነው። ይህም የግሉ ዘርፍ ለልማትና ለፍጆታ የሚቀርቡ ዕቃዎችንና አገልግሎቶችን በተቀላጠፈ ሁኔታ ስለሚያቀርብ እንዲሁም የሥራ ዕድሎችን በላቀ ሁኔታ የመክፈት ችሎታውን ያገናዘበ ነው።

የኢኮኖሚ ፖሊሲ በአግባቡና በጠቃሚ መልኩ የተቀረጸ ስለመሆኑ ከመመዘኛዎቹ መካከል የሚከተሉትን መጥቀስ ይቻላል።

- የወቅቱንና የአካባቢውን ሁኔታ ማገናዘቡ፣
- በተመረጠው የዕድገትና የልማት አቅጣጫ በመንገዝ ሊያጋጥሙ ይችላሉ ተብለው ስለሚገመቱ መሰናክሎችና ዕድሎች ግንዛቤ መውሰዱ፣
- በዓለም የኢኮኖሚ ትስስር ተጠቃሚ ለመሆን የሚያስችሉ መንገዶችን ግንዛቤ ውስጥ ማስገባቱ፣
- በጥናት የተደገፈ መንግሥታዊ ድጋፍ ማካተቱ፣
- የመንግሥትንና የግሉ ዘርፍን ሚና በግልፅ መለየቱ እና
- ሥራን ሁራተኛን በተገቢው ማዛመዱ... ወዘተ ናቸው።

ከላይ የተገለፁትን የኢኮኖሚ መመዘኛ መስፈርቶች በተወሰነ አቅጣጫ አንዳንድ ገጽታቸውን በማገናዘብ፣ ስለአገራችን የኢኮኖሚ ፖሊሲና የልማት ስትራቴጂ ያለኝን አስተያየት ቀጥሎ አቀርባለሁ።

3. የኢትዮጵያ የኢኮኖሚ ፖሊሲና የልማት ስትራቴጂ

3.1. የኢኮኖሚ ፖሊሲ

የአገራችን የኢኮኖሚ ፖሊሲ በነፃ ገበያ መርህ መሠረት ድህነትን ለመቀነስ ብሎም ለማስወገድ ፈጣንና ህዝቡ የሚጠቀምበትን ኢኮኖሚያዊ ዕድገት የማምጣት ተልዕኮ ያለው እንደሆነ ከአምስት ዓመት የልማት መርሀ-ግብር መገንዘብ ይቻላል። በተጨማሪም በኢንቨስትመንት ፖሊሲው የግሉን ዘርፍ የልማት ዕድገት ሞተርነት ያገናዘበ እንዲሁም የመንግሥትን የመሠረተ-ልማት ማስፋፋትና ለንግድና ኢንቨስትመንት መዳበር ተስማሚ ፖሊሲ የመፍጠርን ሚና ያመላከተ ነው።

ፖሊሲው የምርትና አገልግሎት አቅርቦትን የማሳደግ ግብ ያለው እንደመሆኑ መጠን ለአገሪቱ የቴክኖሎጂ ኋላቀርነትና ሁኔታውን በመለወጥ ረገድ ማለት በተወሰነ አቅጣጫ የአገሪቱን የቴክኖሎጂ አቅም በማሳደግ አኳያ ግልጽ የፖሊሲ አቋም የተመለከተበት ሁኔታ የለም።

ፖሊሲው ድህነትን የመቋቋም ተልዕኮ ላይ ልዩ ትኩረት ያደረገ በመሆኑ፣ አገራችን ለምትገኝበት ተጨባጭ የኑሮ ሁኔታ ግንዛቤ የሰጠ መሆኑን ያሳያል።

በሌላ በኩል፣ ምን ያህል አህጉራዊና ዓለም አቀፋዊ ሁኔታዎችን እንዲሁም በዓለም አቀፍ ትስስር ተጠቃሚ መሆን የሚቻልበትን በማጤን የተቀየሠ ስለመሆኑ በግልጽ የተጠቆመ ነገር የለም።

3.2. የልማት ስትራቴጂ

በአምስት ዓመት የኢኮኖሚ ልማት መርሀ-ግብር መሠረት የአገሪቱ የልማት ስትራቴጂ በግብርና ልማት የሚመራ የኢንዱስትሪ እድገት አቅጣጫ ነው። በዚህ ስትራቴጂ መሠረት የኢንዱስትሪው ልማት የግብርናውን ልማት የሚከተል በመሆኑ፣ የኢንዱስትሪ ልማት ከግብርናው ልማት ጋር በእጅጉ የተቆራኘ ነው።

3.2.1. የግብርና ልማት ስትራቴጂ

ስትራቴጂው በዋናነት ገጠርንና ግብርናን ማዕከል ያደረገ ነው። በዚህ ስትራቴጂ መሠረት ግብርናን ማሳደግ ገጠርን ማሳደግ ማለት ነው። ለዚህም ከህዝቡ 85% በግብርናና በተያያዙ የሥራ መስኮች የታቀፈ በመሆኑ በዚህ ዘርፍ የሚገኝ ዕድገት በፖሊሲ ለተመለከተው ፈጣን የኢኮኖሚ ዕድገት ለመሳው ህዝብ እንደሚያስገኝ በማመን ላይ የተመሠረተ ነው። በተጨማሪ ገጠርን የልማት ማዕከል ማድረግ የከተማውን ህዝብ ኑሮ በተፋጠነ አኳኋን ለማሻሻልና የከተሞችን ኢኮኖሚ በፍጥነት ለማሳደግ የሚያስችል መንገድ እንደሆነም ተመልክቷል። በዚህም የእርሻ ምርቶችን በጥሬ ዕቃነት የሚጠቀሙና በርካታ ሠራተኛ የመቅጠር ባህሪ ያላቸው ኢንዱስትሪዎች ለማስፋፋት የተመቻቸ ሁኔታ ይፈጠራል፣ የከተማው ህዝብ ሥራ አግኝቶ ኑሮውን ይሻሻላል የሚል አስተሳሰብም ያካተተ ነው። የገበሬው ኑሮ ሲሻሻል ሸቀጦችንና መሣሪያዎችን ከከተሞች የመግዛት የገቢ አቅም ያገኛል። ንግድ ፈጣን ዕድገት ያመጣል፣ ትራንስፖርትንም ያስፋፋል የሚል አስተሳሰብም የተንፀባረቀበት ነው።

ይህንን ስትራቴጂ ተግባራዊ ለማድረግ መከናወን ከሚገባቸው ተግባራት መካከል የሚከተሉት ይገኙባቸዋል።

- የመሬት ፖሊሲ
- የገበያ አገልግሎት ማስፋፋት
- የግል ባለሃብቶችን ማበረታታት
- መሠረተ-ልማት ማስፋፋት

የግል ባለሀብቶችን በማበረታታትና መሠረተ-ልማትን በማስፋፋት ረገድ ስትራቴጂው ተገቢውን ትኩረት የሰጠ ነው ብዬ እስባለሁ። የመሬት ፖሊሲንና የገበያ አገልግሎትን በተመለከተ አንዳንድ አስተያየት ቀጥሎ መስጠት እወዳለሁ።

የመሬት ፖሊሲ:- መሬት የመንግሥት ነው። በእርሻ ሥራ ተሰማርቶ ለመኖር ለሚፈልግ ዜጋ መሬት የመስጠት፣ በዚህም አርሶ አደሩ ወደ ከተሞች እንዳይፈልስ የመከላከል ዓላማ ያለው ነው። የከተማ ቦታ ከመንግሥት ወደ ኢንቬስተር የሚተላለፈው በሊዝ ሥርዓት ነው። የመሬት ዋጋ የሚወሰነው በመነሻ ዋጋ ላይ ተመሥርቶ በሚከናወን የጨረታ ወይም የድርድር አካሄድ ነው። በመሆኑም የሊዝ ዋጋ ለብዙ ኢንተርፕረነርስ በተለይ ለአነስተኛዎቹ የገንዘብ አቅም ፈታኝ ነው።

የመሬት ጨረታ መነሻ ዋጋ ከፍተኛ በመሆኑ በተለይ አነስተኛ ኢንተርፕረነርስ በከፍተኛ ዋጋ መሬት ገዝተው፣ የኮንስትራክሽንና ህንፃ ግንባታ አከናውነው፣ የማምረቻ መሣሪያዎች ገዝተውና ተክለው፣ ሠራተኞች አሰልጥነው፣ እንዲሁም የሥራ ማስኬጃ አሟልተው ለማንቀሳቀስ የሚያስችል የካፒታል አቅም እንደሌላቸው ሲናገሩ ይደመጣል። ለምሳሌ:- የኢትዮጵያ ኢንቨስትመንት ባለሥልጣን ከሊዝ ጽ/ቤት ማግኘቱን ጠቅሶ በዌብ ሣይት እንዳሠራጨው እ.ኤ.አ በ3/4/2001 ላይ በሚከተሉት አካባቢዎች ለንግድ የሚሆን መሬት ዋጋ በካሬ ሜትር፥

	ለኢንዱስትሪው (በብር)	ለንግድ/ለሚደርስ(በ ብር)
ቃሊቲ	205 - 240	600 - 700
ጉርድ ሾላ/ብሥራተ ገብርኤል	355.50	831 - 1080
በሲ.ኤም.ሲ አካባቢ (ቡብሴ)	-	700
አትሌት ሻለቃ ኃይሌ ገብረሥላሴ ጎዳና	-	1500 - 1700
ለገሀር/ብሔራዊ ትያትር	-	3000 - 3600
ፒያሣ	-	1500 - 2000
መርካቶ	-	3000 - 4300
ቦሌ መንገድ	-	2000 - 2100

እንደነበር ተመልክቷል።

የመሬት ዋጋ ከፍተኛ መሆን ለንግድ መስፋፋትም ሆነ አዲስ የንግድ ሥራ ለመጀመር መሰናክል መሆን የለበትም። በዚህም የተነሳ የከተማ ቦታ ፖሊሲ እንደገና ሊመረመር የሚገባው ነው። የምርመራው አቅጣጫ መሬት ለመኖሪያም ሆነ ለንግድ ሥራ በተመጣጣኝ ዋጋ በሚፈለግበት አካባቢና ወቅት ማስገኘት የሚያስችል እና የአነስተኛ ነጋዴውን የካፒታል አቅም በማገናዘብ ልማትን የሚያራምድ መሆን ይኖርበታል።

የገበያ አገልግሎት ማስፋፋት

የሚደረስበትን የምርት ዕድገት ቀጣይነት ለማረጋገጥ የግብይይት ሥርዓቱ መዳበር ወሳኝነት በስትራቴጂው ግንዛቤ አግኝቷል። የግብይይቱ ሥርዓት መዳበር የሚከተሉትን ተግባራት በማከናወን ላይ ያተኩረ ነው።

- የአርሶ አደሮችን የህብረት ሥራ ማህበራት በመፍጠር/በማጠናከር፣
- በመንግሥት የእህል ንግድ ድርጅት አማካኝነት ጣልቃ በመግባት የዋጋ መረጋጋት ሚና መጫወት (የዋጋ መውደቅ ሲከሰት)፣
- ገበያን ለማስፋት የውጭ ገበያ መፈለግ፣
- የግል ባለሀብቱን ሸቀጥ በማድረስና ምርት በመቀበል እንዲሁም በማጓጓዝ ማሳተፍ፣

የግብይት ሥርዓቱን ለማዳበር የተቀየሰው ስትራቴጂ

መሠረታዊ ጉድለቶች እንዳለበት ይሠማኛል፤ እነዚህም የሚከተሉት ናቸው።

በግብርና የልማት ስትራቴጂ ለጂኦግራፊያዊ የምርት ስፔሻላይዜሽን ትኩረት አለመስጠት

ከአገሪቱ ህዝብ 85% የሆነው በግብርናና ከግብርና ጋር በተያያዙ ሥራዎች በተሠማራበት ወይም የከተሞች ነዋሪ ከገጠሩ ነዋሪ አኳያ እጅግ አነስተኛ በሆነበት ሁኔታ በተቀየሰው የግብይይት ሥርዓት የሚመጥን አይሆንም። የግብይይቱ ስትራቴጂ የገጠሩን ነዋሪ ራሱን የግብርና ምርት ተጠቃሚ ማድረግ መቻል ይኖርበታል። የዚህን አስፈላጊነት በምሳሌ ለማስረዳት ይቻላል።

አንድ ሰው በተሟላ ሁኔታ ፍላጎቱን ለማርካት በቀን የሚያስፈልገው የእንጀራ መጠን ሦስት እንጀራ ነው እንበል። ሆኖም የገቢው መጠን መግዛት የሚያስችለው ሦስት እንጀራ ሣይሆን ሁለት ብቻ ነው። የዚህ የገቢ መጠን ማደግ ወይም የጤፍ ምርት በከፍተኛ መጠን በመጨመር የጤፍ ዋጋ መርከስ ሰውዬውን ከአንድ ተጨማሪ እንጀራ በስተቀር ሌላ እንዲገዛ አያደርገውም። ስለዚህም ከዚህ ፍላጎት በላይ የሚመረት ጤፍ ሁሉ በመሠረተ-ሀሳብ ደረጃ በሁለት መንገድ ሌላ ገበያ ማግኘት ይኖርበታል።

አንደኛው፡ ለእንጀራ ገበያ ከሚፈለገው በላይ የሆነውን ወደ ውጭ ገበያ መላክ ነው። ጤፍ ከኢትዮጵያ ውጪ የሚታወቅና የሚፈለግ ምርት መሆኑ በዓለም አቀፍ ገበያ ተፈላጊነት ስለሌለው በሚፈለገው መጠን ወደ ውጭ መላክ አይችልም። እንደ በቆሎና ማሽላ በመሳሰሉት ረገድ በውጭ ሀገር ተፈላጊነት ሊኖራቸው ቢችልም፤ ከኢትዮጵያ ጂኦግራፊያዊ አቀማመጥ አኳያ፤ ወደሚፈልጉበት የዓለም ገበያ ለማድረስ ከማጓጓዣው ወጪ ከፍተኛነት የተነሣ ገበያው በሚደርሱበት ጊዜ በዋጋ ተወዳዳሪ መሆን ሊሳናቸው ይችላል። በመሆኑም ጤፍ፤ በቆሎና ማሽላ በውጭ ሀገሮች በቀጣይነት ገበያ የማግኘታቸው ዕድል ጠባብ ነው።

ሁለተኛው መንገድ የተጠቀሱት ምርቶች በተለምዶ ተዘጋጅተው ለምግብነት የሚቀርቡበትን አኳኋን በማበራከት፤ ገበያውን ማስፋት ይችላል። በዚህ ረገድ ምርምርና ስርፀት እንዲሁም ግኝቶቹን ማስተዋወቅ ያስፈልጋል። ይህም ቢሆን ከአመጋገብ ባህል ጋር የተያያዘ/የተቆራኘ በመሆኑ ለማስተዋወቅ ረዥም ጊዜ የሚጠይቅ ይሆናል። በመሆኑም፤ ይህንን በማሰብ ብቻ ለተከታታይ ዓመታት ምርት በከፍተኛ ደረጃ ማሳደግ የሚደገፍ ስትራቴጂ አይሆንም።

በሌላ በኩል የዋጋ መውደቅ ሲከሰት በመንግሥት የእህል ንግድ ድርጅት አማካኝነት ጣልቃ በመግባት የዋጋ ማረጋጋትና ሚና መጫወት የሚሠራ አይሆንም። በከፍተኛ ደረጃ በተከታታይ በየዓመቱ እየጨመረ የሚሄድን እንዲሁም የሀገር ውስጥ ገበያው የጠበበና በውጭ ሀገር ተፈላጊነቱ እምብዛም የሆነን ምርት ዋጋ ማረጋጋት ሚና መጫወት በሚፈለገው መጠን ውጤታማ አይሆንም። በከፍተኛ ደረጃ በተከታታይ በየዓመቱ እየጨመረ የሚሄድን እንዲሁም የሀገር ውስጥ ገበያው የጠበበና የውጭ ሀገር ተፈላጊነቱ እምብዛም የሆነን ምርት ዋጋን ማረጋጋት የሚቻልበት ሁኔታ ይኖራል ብዬ አላስብም።

ስለዚህ የተጠቀሱትን ምርቶች በቀጣይነት በከፍተኛ ደረጃ ከማሳደግ አኳያ የተቀየሰው የገበያ ስትራቴጂ የሚመጥን ስለማይሆን፤ የግብርናው ዘርፍ ለገበያ እጦት አደጋ ይጋለጣል የሚል ሥጋት አለኝ። ይህን የገበያ ችግር ተቋቁሞ የግብርናው ዘርፍ ቀጣይነትና አስተማማኝነት ባለው የልማት ጎዳና ይጓዝ ዘንድ ገበሬው ራሱ የግብርና ምርት ተጠቃሚ በመሆን የገበያው አካል የሚሆንበት የግብርና ምርትና የግብይት ስትራቴጂ መቀየስ ይገባል እላለሁ።

ከላይ የቀረበው አማራጭ የግብርና ምርትና የግብይት ስትራቴጂ መሠረታዊ ትኩረት የአገሪቱ የግብርና እንቅስቃሴ ጂኦግራፊያዊ የምርት ስፔሻላይዜሽን ላይ እንዲመሠረት ማድረግ ነው። በዚህ መሠረት ለአንድ ምርት እጅግ ተስማሚ አፈር፤ አየር ንብረት... ወዘተ ያላቸው ቀበሌዎች፥ ወረዳዎች፥ ዞኖች፥ ክልሎች በጥናት ተለይተው ይህንኑ ምርት እንዲያመርቱ የማበረታቻ ሥርዓት መዘርጋትና መንግሥታዊ የድጋፍ ፕሮግራም ማመቻቸት፥ የትራንስፖርትና መጋዘን አገልግሎት ማደራጀት ያስፈልጋል። ለምሳሌ፤ ለሽንኩርት ምቹ የሆኑ ቀበሌዎች ከገበያው ፍላጎት እየታዩ ሽንኩርት ብቻ እንዲያመርቱ፤ ለጤፍ ምቹ የሆኑት-ጤፍ ብቻ፥ ለበቆሎ-በቆሎ ብቻ፥ ... ወዘተ እንዲያመርቱ ማበረታታት ተገቢ ይሆናል። በሌላ በኩል፤ ሽንኩርት አምራቹ ጤፍ፥ በቆሎ፥ አተር፥ ባቄላ ... ወዘተ ቢፈልግ ሽንኩርት ሸጦ የሚገዛቸው ይሆናል። ጤፍ፥ በቆሎ፥ ... ወዘተ አምራቾቹም እንደዚሁ። ይህን ዕውን ለማድረግ የግብይት አውታሮችን በበቂ ሁኔታ ማደራጀትና መገንባት ያስፈልጋል።

3.2.2. የኢንዱስትሪ ልማት ስትራቴጂ

የኢንዱስትሪ ልማት ስትራቴጂው ከግብርና የሚገኙ ምርቶችን በጥሬ ዕቃነት የሚጠቀሙ ኢንዱስትሪዎችን በማስፋፋት ላይ ያተኮረ ነው። በመሆኑም የትኩረት ሽፋኑ ጠባብ በመሆኑ ሌሎች የኢንዱስትሪ ዘርፎችን በግልጽ አያካትትም።

በአገሮች የልማት ሂደት ውስጥ ኢንዱስትሪ ወሳኝና መሠረታዊ ሚና ይጫወታል። የአንድ ሀገር የልማት ጥረት ስኬት ብዙውን ጊዜ የሚመዘነው የእርሻ ኢኮኖሚውን ወደ ዘመናዊ የኢንዱስትሪ ኢኮኖሚ ማሸጋገር ወይም መለወጥ መቻሉ ነው።

የኢንዱስትሪ ልማት የአንድ ሀገርን ህብረተሰብ ጠቅላላ ልማት እንደሞተር ሆኖ የማንቀሳቀስ ሚና የሚጫወት ነው። ለምሳሌ፥ የኢንዱስትሪ ልማት በታሪክ ከተሞችን እንደፈጠረ ይታወቃል። የኢንዱስትሪ መስፋፋት ታላላቅ የገንዘብ፤ የንግድ፤ አገልግሎትና ሌሎች ተቋማት እንዲመሠረቱ ግፊት አድርጓል። በሚያስገኘውም የታክስ ገቢ አማካኝነት መንግሥታዊ አገልግሎቶች (መሠረተ-ልማት) እንዲስፋፉና እንዲፋጠኑ አድርጓል።

ስለዚህ ከላይ የተገለጸውን የኢንዱስትሪ ልማት ጠቅላላ ህብረተሰቡን ለማልማት ያለውን ታላቅ ኃይል ባገናዘበ መልኩ የሀገሪቱ የልማት ስትራቴጂ በምግብ ራስን ከመቻል ጎን ለጎን በዋናኛነት በኢንዱስትሪ ዕድገትና ልማት ላይ የተመረኮዘ እንዲሆን ማድረግ አግባብ ነው እላለሁ።

4. የመጀመሪያው አምስት ዓመት መርሀ-ግብር፤ ችግሮቹና የተቀሰመ ትምህርት

በሁለተኛው አምስት ዓመት ረቂቅ መርሃ ግብር ላይ በአዲስ ሃሳብ መልክ የቀረቡት ማሻሻያዎች ከመጀመሪያው መርሃ-ግብር ችግሮች ወይም ድክመቶች የመነጩ ናቸው ብሎ መቀበል የሚቻል ይመስለኛል:: ዝርዝራቸው ከዚሁ ጽሑፍ፥ በተራ ቁጥር 5 ቀርቧል:: ከዚህ በተጨማሪ ከፍተኛ ውጤት በተገኘባቸው ምርቶች /ጤፍ፥ በቆሎ/ የገበያ ችግር የተከሰተ በመሆኑ የውጭ ገበያ የማፈላለግ እንዲሁም የምግብ እጥረት ላጋጠማቸው ከአገር ውስጥ በግዢ እንዲፈጸም ለማድረግ ጥረት መደረጉን ለመረዳት ተችሏል:: በመሆኑም፥ የገበያ ችግር የተከሰተበትን ሁኔታ በማገናዘብ ከወደፊት እርምጃ አኳያ የግብይት ሥርዓቱን መልክ ማስያዝ እንዲሁም የጥራት ደረጃ መስፈርት ማውጣት ተጠቁመዋል::

ይህ የመፍትሄ አቅጣጫ ምንም እንኳን የበኩሉን አስተዋጽኦ ማድረግ የሚችል ቢሆንም የሚጠበቀው የምርት ዕድገት ከፍተኛ እስከሆነ ድረስ የገበያ ችግሩን በመፍታት ረገድ ውጤታማነቱ አጠያያቂ ነው::

በሌላ በኩል እያደገ ከሚሄደው የህዝብ ብዛት አኳያ መሬትን በአጭር ጊዜ ማከፋፈል የሚፈጥረው የመሬት መጣበብ ጎጂነት ግንዛቤ ማግኘቱን ለመረዳት ተችሏል:: ይህን የመሬት መጣበብ ችግር ለመፍታት የተጠቆመው የመፍትሄ አቅጣጫ ለአርሶ አደሩ አማራጭ የገቢ ምንጮች እንዲጠናከሩ ማድረግ ነው:: በዚህም መሠረት በገጠር ብድር ተቋማት ማስፋፋት፤ በአነስተኛ ሥራ ፈጠራ እንቅስቃሴዎች ማበረታታት ... ወዘተ ረገድ ጥረት እንደሚደረግ ተመልክቷል:: የመሬት መጣበቡ ችግር ፍጥነት ተጨማሪ ገቢ ከመፍጠሩ እንቅስቃሴ ይልቃል የሚል አመለካከት አለኝ:: በመሆኑም የተጠቆመው መፍትሄ ውጤታማነት ውሱን ይሆናል ብዬ እስባለሁ:: ስለዚህም የግብርናው ዘርፍ ሊያስተናግድ የማይችለውን የሰው ኃይል በመቀበል የሥራ ዕድል በአጥጋቢ ሁኔታ መስጠት ይችል ዘንድ፤ ለአርሶ አደሩ ተጨማሪ ገቢ ማስገኛ ተብለው ከተጠቀሱት መንገዶች ጎን ለጎን፤ በከተሞች የኢንዱስትሪ ልማትን የሚያስፋፋ ስትራቴጂ ቀይሶ ተግባራዊ ማድረግ ትኩረት ሊያገኝ ይገባዋል::

ሌላው ግንዛቤ ያገኘ ጉዳይ የመሠረተ ልማት ዝርጋታ በቂ አለመሆኑ ነው:: የዚህ ግንዛቤ እንድምታው በቀጣይ የልማት ስንቅስቃሴዎች የሚመጥን የልማት በጀት እንደሚመደብ ነው::

5. በሁለተኛው አምስት ዓመት ረቂቅ መርሀ ግብር የተካተቱ አዳዲስ ሃሳቦች

መርሃ ግብሩ እንደመጀመሪያው የታቀደውን የኢኮኖሚ ዕድገት መጠን አላመለከተም:: በሌላ በኩል የሚከተሉት ሃሳቦች በአዲስ መልክ ወይም ጎልተው እንዲወጡ ተደርጓል::

- በንግድ ፖሊሲ ረገድ በዓለም ገበያ የተወዳዳሪነትን ብቃት ማሳደግ፤ የተረጋጋ የንግድ ሥርዓት መፍጠር፤
- ኤክስፖርተርስ ጥሬ ዕቃ ከቀረጥ ነፃ እንዲያስገቡ፥ የመረጃ አቅርቦት ማሻሻል፥ በተመረጡ አካባቢዎች... ወዘተ አማካኝነት የኤክስፖርት ማስፋፋት ስትራቴጂ መቀየስ፤
- ለኢንዱስትሪ ልማት መሠረት መፍጠር:: በዚህም ረገድ የኤክስፖርት ኢንዱስትሪዎች የመሪነት ሚና የሚጫወቱበትን ሁኔታ ማመቻቸት፤
- ለኢንዱስትሪያሊስቶች የተሻለ ማትጊያ የሚሰጥ የታክስ ሥርዓት መዘርጋት፤
- የመሠረተ-ልማት አገልግሎት የተሟላለት የከተማ መሬት በተመጣጣኝ ዋጋ ለኢንዱስትሪያሊስቶች የሚሰጥበትን ሁኔታዎች ማመቻቸት፤
- ትኩረት ለሚሰጣቸው የኢንዱስትሪ ልማት ዘርፎች የረጅም ጊዜ ብድር የሚያገኙበትን ማመቻቸት፤
- የቬንቸር ካፒታል ድርጅቶችና የማምረቻ መሣሪያ ሊዝ አድራጊ ኩባንያዎች እንዲቋቋሙና እንዲሳተፉ መርዳትና ማበረታታት፤
- ኢንዱስትሪዎችን በምርምርና ጥናት የሚደግፍ እንደ ቆዳና ጨርቃ ጨርቅ ኢንስቲትዩቶች የመሳሰሉትን ማጠናከርና እንደአስፈላጊነቱም አዲሶችን መፍጠር፤
- የኢንጂነሪንግና የአጠቃላይ ምክር ሰጪ ተቋማት እንዲጠናከሩ፤ እንዲጎለብቱ ማበረታታት፤
- ባለንብረቶች በየዘርፋቸው እንዲደራጁና የጋራ ችግሮቻቸውን በጋራ እንዲቀርፉ መርዳትና ማበረታታት፤
- በክልሎችና በፌደራል መንግሥት መካከል የጠራ የሥራ ክፍፍል እንዲኖር ማድረግ::

ከላይ የተዘረዘሩት ሁኔታዎች በተለይ ለኢንዱስትሪው ዘርፍ ጎላ ያለ ትኩረት የተሰጠው መሆኑን ያመለክታሉ:: ሆኖም የኢንዱስትሪ ልማት ከቴክኖሎጂ ልማት አኳያ መቀየስ ያለበት እንደመሆኑ መጠን፥ በተመረጡ የኢንዱስትሪ ዘርፎች የቴክኖሎጂ አቅም የመገንባት ፖሊሲና ስትራቴጂ ጎልቶ አልወጣም:: በአጠቃላይ ለኢንዱስትሪው ልማት በተለይ ለኢንዱስትሪው ኤክስፖርት ምርት የጎላ ትኩረት መስጠቱ የመርሃ-ግብሩ ጠንካራ ጎን ነው:: በሌላ በኩል ከግብርና ምርት የሚገኘውን ከፍተኛ ምርት ተቀባይ ገበያ በማግኘት ረገድ የተቀየሰው ስትራቴጂ በቂና ዘላቂነት ያለው ነው ለማለት አይቻልም:: ዘላቂና አስተማማኝ ስትራቴጂ የሚሆነው የገጠሩን ነዋሪ ራሱን የብሔራዊው ገበያ አካል በማድረግ የግብርናው ምርት ተጠቃሚ ማድረግ ሲቻል ነው ብዬ እስባለሁ:: ይህንንም ዕውን ለማድረግ መከተል የሚገባን ስትራቴጂ የአገሪቱን የግብርና እንቅስቃሴ ጂኦግራፊያዊ የምርት ስፔሻላይዜሽን ላይ እንዲመሠረት ሲደረግ እንዲሁም ይህንኑ ሁኔታ የሚመጥን የግብይት አውታር ሲዘረጋ ነው የሚል አመለካከት አለኝ::

ANNOUNCEMENT

WE ARE PLEASED TO INFORM OUR READERS THAT VOLUME VII NO. 2 OF *THE ETHIOPIAN JOURNAL OF ECONOMICS* IS NOW ON SALE.

SOME NOTES ON DEVELOPMENT IN AID DEPENDENT COUNTRIES IN SUB-SAHARAN AFRICA: THE ROLE OF STATES AND BUDGET DEFICITS REVISITED

BY HEIKKI HAILI
Counselor, Embassy Of Finland, Addis Ababa

(The piece of text below is an excerpt (Chapter 7.1) from a forthcoming book by Heikki Haili titled 'Partnerships in Aid Dependent Poor Countries in Sub-Saharan Africa: Insights into Aid Effectiveness–First Steps towards a Theory of Development)

Some observations have been made below about the role of states and budget deficits in development in poor aid dependent economies in Sub-Saharan Africa. The crucial role of the states has been emphasized because without their active participation in an economic sphere of poor countries, development is not possible. Industrialization is not dealt with directly here. However, the necessary policy stance that would make industrialization a reality has been explained in some detail at a macro-economic level together with some insights to theory. Also, the role of aid in development is touched upon. On this point, it is concluded that all partners should improve co-ordination with the World Bank and the International Monetary Fund to guarantee a shared view regarding the long term or strategic role of aid in the budgets of poor economies.

States have two basic roles in development. These are directive and facilitative roles (Yu 1997). Both roles are equally important when adopting the Partnership Doctrine[1]. The states assume a directive role in development when launching, say, an investment project. While assuming a facilitative role, the states lay ground for development activities by instituting reforms. From the development point of view, the sole purpose of investments and reforms is to remove impediments to development. These impediments may range from economic, social, political, institutional, technological, managerial, to technical etc. It is expected that by removing impediments to development, it is possible to lower transaction and production costs to competitive levels. This would offer by its own right opportunities to make money in poor economies. By adopting a role sensitive to development needs, the state would de facto prioritize a business or a development agenda over a politicized or a control agenda. This choice of policy stance would be crucial for the poor country economies for the realization of development and industrialization.

At the early stages in adopting the Partnership Doctrine, the emphasis should be on fiscal reforms and policies because through fiscal policy choices governments set a course for development. From this it follows that budget deficits play a strategic role in determining options for long-term development. Aid has a crucial role in fiscal reforms, too. Aid can play a part both as a financial instrument and as an instrument for change and development through the budget.

Active fiscal policies are consistent with the notion of a new aid paradigm. The aim of these policies should be the reduction of transaction and production costs of poor country economies by removing impediments to development, as was mentioned above. But this is not enough. Inherent in active fiscal policies should be the idea of development oriented tax and subsidy policies that enhance economic and social goals by creating incentives for exploitation of profit opportunities and social policy options.

Given the fact that poor economies operate below capacity and their narrow resource base, successful adoption of the Partnership Doctrine means for example that budget deficits are acceptable in order to improve the balance between development and recurrent expenditures to favor the first. Low public investment rates in Sub-Saharan Africa, low efficiency of capital together with undeveloped public and market institutions are the most conspicuous underlying factors preventing higher rates of economic growth. Governments could do the following to rectify the situation. First, to target enough expenditure to necessary reforms including comprehensive institutional reforms. Second, to in-

crease budget deficits before grants. Third, to change the structure of the budgets to enable the public investment expenditure to reach the 'required levels' to eliminate the existing investment 'gaps' of the poor country economies. For the purpose, the investment 'gap' could be defined as a warranted level of public investments determined by a growth rate that makes it possible the reduction of poverty permanently given 1) transaction and production costs, 2) the efficiency of capital, and 3) current levels of public and private investments.

It could be expected that after successful interventions by the government as recommended above, aggregate investment rates could be increased significantly in the longer-term through lower transaction and production costs, increased efficiency of capital and higher levels of both public and private investments. However, it should go without saying that a lot of patience and time is needed before this is a reality in poor countries.

In spite of enhanced tax revenue collection through tax reforms, and the instrumental role of PERs in making expenditure management more effective, at least in theory, it has not been possible to date for most governments to instigate the required change in the budgetary composition fast enough or not at all. The evidence seems to indicate that the median public investment rates have gone down in SPA-countries (countries that are part of the Strategic Partnership for Africa) during the previous decade while private investment rates have been stable or slightly increased. Thus, it seems that the World Bank approach to public expenditure plans should be changed to allow priority to the required additional public investments to help fill the investment 'gap' as defined above, and not to support the bloated recurrent part of the budgets as is the case currently. This would mean that the applied 'residual' approach, i.e. residual in the sense that whatever is left over is invested, should be replaced by a 'Keynesian' approach to planning and development finance (World Development Report 1997 and Heikki Haili 1997). If this is not done, it is difficult to see how states could remove impediments to development and thus lower transaction and production costs. In the longer-term aid cannot be the answer.

In the 'Keynesian' approach the emphasis is on two points. First, investment generates its own savings by raising the level of income when the economies are operating below capacity as all poor countries do. Second, inflation itself can encourage investment by raising the nominal rate of return on investment and by reducing the real rate of interest (A.P. Thirlwall 1976 for the basics of the 'Keynesian' approach). It should be stressed that the basic principle of finance of the 'Keynesian' approach is relevant for poor countries where private sector development is still seriously stymied. The 'Keynesian' principle says that decisions about levels of investments govern the rate at which economies grow, and not decisions about savings rates. In the neo-classical approach to capital accumulation it is assumed that perfect markets guarantee growth rates at full capacity in the long term. This might be a relevant premise for a universal theory. However, Sub-Saharan Africa is a special case with a special 'development problem'[2]. It is contended here that for this very reason Sub-Saharan Africa needs a special or an' African' theory where problems of wealth and accumulation are also short-term problems. They should be solved now and not when 'we are dead' as Lord Keynes put it a long time ago.

The 'Keynesian' approach, coupled with insights from the New Institutional Economics, opens the door to the analyses of economic and social transformation in poor countries by emphasizing the importance of increased public investments and institutional reforms to faster rates of growth in economies operating below full capacity. Also, according to research, reduction of budget deficits by scaling down public investments has proved to be counter-productive (Hadjimichael et al. 1995). Consequently, it is not recommended as a measure to achieve a fiscal balance in the short or longer term. Minimizing risks of slower growth thus means fiscal policies allowing larger budget deficits, higher rates of public investment, and efforts to reform tax policies and administrations at an accelerated pace (Ghura et al. 1996).

The Poverty Reduction and Growth Facility (former Enhanced Structural Adjustment Facility) programming of the International Monetary Fund has been criticized for its strict adherence to reducing budget deficits in poor countries as well as its definition of those deficits because it excludes external grants. The way the IMF defines budget deficits is seen to slow down economic growth unnecessarily. The definition means de facto that aid is channeled away from development activities. The idea is to boost foreign exchange reserves and/or accelerate the repayment of government debt to the domestic banking sector, instead of supporting public investments and recurrent expenditures as might have been the original goal (Mick Foster 1998 and Heikki Haili 1998). However, the reason why the IMF excludes grants from the definition seems

to be reasonable. The inflow of most grants is not predictable and reliable as is the case of credits. If aid is not flowing in a predictable fashion, countries could revert to domestic banking sector for loans. This could create inflationary pressures. Thus, a challenge for all partners is to make aid disbursements more reliable and predictable as part of the reform efforts. It seems that this has been achieved in some countries. As the IMF has reported, some countries that have achieved stability the Fund is supporting the use of greater aid inflows to promote public investment and social spending, and accommodating stable or even higher budget deficits to that end. Countries where this has been done include Benin, Bolivia, Mozambique. Nicaragua, Rwanda, and Uganda (the IMF 1999).

Two things should be noted, however. First, if the monetary program of the country is underfunded, quick disbursing grants will be automatically used to cover government expenditures. Second, in cases where the program is fully funded a problem arises because grants will be redirected to boost foreign reserves and/or to pay back government debt. To stop the 'misuse' of grants the IMF should work towards accepting larger deficits that could be covered with grants. However, there is a snag to this. In the IMF framework, the use of more aid will rather perpetrate current account and fiscal deficits increasing aid dependency and thus strengthening anti-development tendencies rather than development (See on this point Howard White 1994). These anti-development tendencies are strengthened due to the way economic stability is defined and implemented.

From this it follows that the definition of economic stability is at a center stage while looking at development from the long-term point of view. As it is well known there are differences of opinion about the definition among the development professionals. It should be evident, however, that if goals for economic stability are set to be too stringent, i.e. small budget deficits and low inflation rates, stabilization and long-term growth are by definition conflicting goals in a world where 'historical' time matters and in economies where resources are under-utilized. More importantly, the IMF's short-term treatment of stability, the static stability, does not allow considerations of increases in the productivity of factors of production in its theoretical framework. The inclusion of dynamic elements if any in the IMF's theoretical framework do not mean renewed understanding about development processes but rather extensions of static results concerning resource allocation over time.

Allowing the existence of budget deficits should not, however, mean extravagant expenditure programs as these could only lead to unsustainable budget deficits with all the negative economic and social consequences. On the contrary , special attention should be paid to expenditure programs that countries could afford in the medium and longer term. This calls for realistic assumptions about future aid inflows, economic growth, and revenue collection. To achieve this, it is imperative that all partners should improve coordination with the IMF and the World Bank to guarantee a shared view regarding the long-term role of aid in the budgets of poor countries. This would also mean three things: First, partners together with the IMF, and the Bank where applicable, should take a long-term view on development issues contrary to the current practice. Second, there should be more emphasis on increasing productivity of factors of production in poor economies. Third, policies that enhance increases in productivity should be prioritized when policy makers contemplate a substance for the role of the state in development.

NOTES

[1] In Mr. Haili's book, it is explained that increased aid effectiveness can only be achieved by adopting a Partnership Doctrine as developed in the book. The Partnership Doctrine offers an ideological framework to approach issues related to aid effectiveness. More specifically, it is a new paradigm to analyse issues of aid, resource use and development in Sub-Saharan Africa. See also Heikki Haili (2000), 'Insights into Aid Effectiveness'. EA-SURF Bulletin. Vol. 2 No.3. UNDP, Addis Ababa.

[2] The' development problem' facing Africa could be explained as follows: In Sub-Saharan Africa the basic problem is a lack of consistency in behaviour. In any culture there are formal and informal institutions or institutional frameworks. 'Impersonal' and 'personal' behavioural maps dictate human behaviour in these frameworks. Without a 'right kind' of a tension between these two maps, development is not possible. First and foremost, the tension should give consistency in behaviour. Reconciliation between these two 'behavioural cultures' is not enough for the inducement of development if by reconciliation is meant a process of making institutions consistent or complementary with each other as has been suggested (Mamadou Dia 1996). The nature and intensity of a tension between the 'impersonal' and 'personal' maps of behaviour is different in different cultures. In Sub-Saharan Africa, the tension, if it exists, is not meaningful for development at national level or subcategories of development in most cases due to a 'blurred' nature of these economies. On the contrary, the tension creates anti-development tendencies due to a lack of consistency in behaviour. This also explains why it is so difficult to create a 'supply response' to reforms in Sub-Saharan Africa, or even implement reforms. ■

THE PRSP AND THE REQUIRED PARTICIPATION

By Yohannes Mekonnen
Ethiopian Economic Policy Research Institute

INTRODUCTION

The Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP) is a new modality for getting loans at favourable terms and debt relief for the poorest countries of the world. This process, unlike the previous modalities used by donors, is expected to be country-owned, multi-sectoral initiative, long-term in approach, and inclusive. Because of this, donors insist that the process should be participatory. There is rich literature about it but still there are many questions about participation. The objective of this paper is to investigate some questions of participatory planning and proposes how the government could instigate a participatory process in the poverty reduction strategy paper (PRSP) in Ethiopia.

CONCEPTUALISING PARTICIPATION

The concept remains vague unless it is viewed in terms of its features, characteristics and forms of manifestation. Therefore, clear definition of the term is required. Participation may be defined in relation to the functioning of pluralist democracy;[1] it is also viewed as a dimension of modernisation. Participation is considered as a set of techniques available to governments and non-governmental organisations so that programmes and projects could function better. Participation is also defined in relation to self-help and self-reliance for the production and supply of services. Popular participation is also considered as a set of techniques and procedures for legitimising the power and controlled expression of popular sentiments while eliminating autonomous channels for organisation and representation(Steifel & Wolfe 1994). Participation is also defined as conscientisation and self-liberation. It may also be defined as allowing the people (usually communities) to implement some of the activities in a project (defined as contribution), such as conservation works in Ethiopia. Peoples' participation is defined as a process of information dissemination or people are consulted in order to confirm what is planned from the top (manipulation) or people are told what is planned by policy-makers or governments and asked to implement it (informing). In many cases involvement in election is also considered as popular participation. In some instances people are allowed to influence the direction and execution of policies and programmes through dialogue, consensus and partnership (empowerment)[2].

While it is very difficult to put linear stages of participation, Arnstein (1979) proposes a hierarchy of participation (see, Figure 1). In this hierarchy, the highest levels of participation are defined as empowerment. Empowerment has both qualitative and quantitative elements. The qualitative elements include organisation, social awareness and self-reliance (Marsden & Oakley 1990). The quantitative element is control over economic resources.

In this paper participation is defined as organised efforts of stakeholders to increase control[3] over resources and influence the direction and execution of policies and programmes through dialogue, consensus and partnership in favour of those excluded from such control.

The instrumental consideration of participation (i.e. as a means of enhancing poverty reduction efforts) forces one to raise such questions, which are necessary for its opreationalisation, as:

- Who should participate in what?
- What are the necessary conditions required for participation; in other words what are the internal and external barriers for participation?

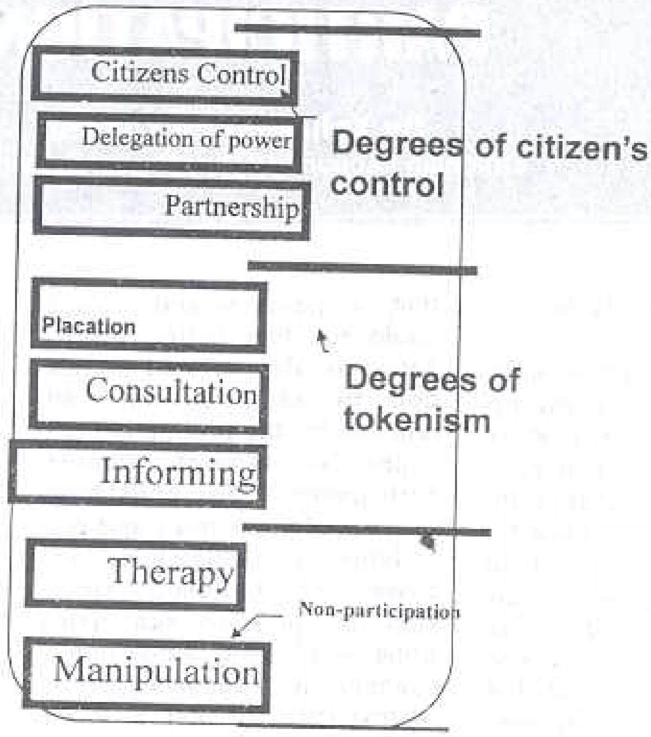

Figure 1. Ladders of participation
Source: Eight Rungs on the Ladder of Citizens Participation by Sherry R. Arnstein

- Which socio-cultural variables are conducive or not for the participation? What resources are required from whom to effect participation?
- At what spatial level do we consider participation i.e. at local, woreda, zonal or regional or federal level? Does the spatial consideration have any bearing on the type and endurance of participation?
- How can participation be institutionalised? How can participation transcend the spontaneous, ad-hoc involvement of people in collective action towards making it a permanent part of people's daily lives?

WHY PARTICIPATION?

1. Because of the need to learn to guess, to create new knowledge, to create a common vision based on common values together with all those who are to be affected;

Development deals with the future of which no one has a definite answer. This entails the need to learn to guess, to create new knowledge, to create a common vision based on common values together with all those who are to be affected is paramount (Wubalem 1993).

2. The need to bring reciprocal behavioural change

Development is also about changing behaviours, preferences, perceptions, expectations, incentives and values of people which evolved through time and which served valued functions, but which may not, without modification, continue to help meet new needs and solve new problems. Understanding the existing social context, which provides the background for development interventions, demands interaction between all stakeholders. This again requires the need for participation of the people in order to effect reciprocal behavioural changes (Wubalem 1993).

3. The failure of top down non-participatory approaches

The third reason for participa-

tion is the fact that other alternative approaches have been tried all over the world and have not resulted in sustainable development. Participation, even when it is on voluntary basis, is not a free good for which the people have to offer without cost. Participating in one activity means forgoing the other alternative or forgoing the time, resource and energy that could have been used elsewhere. Poor people weigh the comparative advantages and cost of participation before they decide to participate. They must perceive benefits in participation that are not otherwise available. Thus people should participate in planning participation itself.

4. Shift in the role of planning in market economy

a. The primary role of policy planning is to reconcile conflicting interests.

B. Janssen (1992) describes planning as a process of consensus building. This is a departure from traditional assumptions of economic theory and planning methods. Planning and economic theories are based on numerous assumptions about behaviour and decision-making process.[4] Consensus requires not 'scientific truth' (statement that can never be falsified) but 'social truth' not 'voting', but 'understanding' and 'communication.' These functions of planning require it to be both 'participatory' and 'bottom-up' planning. It needs to be bottom-up because it is the lower level of interests and functions, which merges to the next higher level. If ideas, solutions and activities are harmonious at a lower level, it is easy to integrate it into the national framework. This harmony of interests at the lower level can be achieved through participation of all partners in development. The introduction of new methodologies and procedures with the objective of participation and bottom–up planning will certainly play major functions in creating harmony between the base and superstructure i.e. harmony of relations between the productive force and the accompanied political system which by itself is very desirable for stability and sustainability of development endeavours. In a dual society like Ethiopia, the know-how and level of technology (productive forces) of the local people, usually mismatches with the ruling class policies. This results in failure and contradiction in the relations of productions. Hence, participatory and bottom-up planning plays a stabilising function in the political system.

b. Planning as instrument of resource allocation

Planning is conceived as intervention for social benefits. This intervention will help to consider spontaneous outcomes which may result from present resource use pattern. This intervention is not forced, but dependent upon the principles of "consensus", "participatory" and "bottom-up" procedure.

This entails two major functions:

i. Formulation of a general framework for resource allocation in the short term. This goal is dependent upon the objectives and goals of a reference geographical entity. This framework entails a minimum of two to three year's resource allocation framework.

ii. Preparation of long-term development framework or strategic plan such as the poverty reduction strategy. This is a plan which indicates the desirable path through which society has to travel. To serve this function, planning has to be:

- **Deductive**–that local level planning deducts philosophies, hypothesis etc. from the next higher level planning perspective. This logic implies that once stakeholders have created a broad consensus about the strategic frameworks, institutional strategies and philosophies should be deducted from that framework. This includes the private sector, NGOs, civil societies and donors. If participatory procedures have led to a broad consensus, the people own that policy. If government prepares its strategy without participation, the strategy is likely to be considered as government strategy.
- **Multi-sector**– In the long term there is nothing which can be assumed fixed. The dynamism of all aspects of the society has to be considered.

WHO SHALL PARTICIPATE IN THE PRSP PROCESS?

The answer is that all stakeholders shall participate. This includes political parties, civil societies, federal, regional and local governments, donors and NGOs. Participation should be viewed in terms of organised interest groups. The problem is that the voiceless are unorganised. There are no interest

groups who represent farmers, urban and rural poor, rural women etc.

Necessary conditions for participation

– Participation requires a role shift

Most governments in the world think that their role should be policy-making. Third world governments additionally assume the responsibility of implementing many of the tasks. Participation, on the other hand, requires redefinition of governance itself. Governance should be defined as a process of mobilising stakeholders in achieving commonly-agreed programme objectives. Facilitation, turn-table and workshop functions should be encouraged. The people shall own policies and strategies. This could only happen if they fully participate in the process.

– Decentralisation

Effective participation is not possible without decentralisation. Devolution of power is the most far-reaching form of decentralisation. It is characterised by "the creation of administrative bodies by law, separate from the regional and national governments in which elected representatives of the local population are given power to decide on the range of public matters, local governments as institutions, being perceived as such by their citizens, over which they have some control and to whom they offer opportunities for participation benefiting and co-ordinating relationships between central and local governments" (Poppe 1993).

The decentralisation practised in Ethiopia share all the characteristics of devolution. Devolution, however, has also implication for planning. The need for co-ordination and integration between the federal, regional and woreda level, governance requires planning to be deductive at a local level. Deductive logic requires the lower level administration to deduct its planning philosophy, strategy and goals of poverty alleviation from the regional and federal level strategies and development philosophies.

Devolution also indicates a new understanding of regions and local governments. The interests, aspirations and objectives of the central, regional and federal shall not be identical. In this case we have to view central governments, regions and local governments to have their own development goals. Development is a sub-regional or local phenomenon and, hence, to assume this is quite practical. In this case, planning needs to assume a new role i.e. reconciling conflicting interests.

– Capacity building

Decentralisation alone can't assure authentic participation. There are many cases where decentralised planning attempts have not been successful. This is mainly due to the following reasons:

- inadequate fit of planning and financial authority within decentralisation strategies;
- lack of qualified personnel and organisational capability to perform the function granted at local level;
- reluctant to encourage participation through peoples organisation (Manfered Poppe 1993).

This is the case in Ethiopia. Though the regional constitutions provide adequate legal powers for decentralised administrations, for reasons mentioned above, participation has not been effective.

– Need for array of institutions

It is now very useful to introduce a most commonly used term in participation, i.e. community. The term community has been used in development literature to indicate villagers (up to 30 households) and to a group of countries such as the European Community. Most NGOs define community in terms of dwelling places such as *Kebele* or lower level units. The assumption is, in this case, all community members have similar interest or are undifferentiated. This assumption is usually incorrect. The second problem with this approach is that it is technically impossible to bring all members of a community together. When the size of the community increases, participation becomes difficult. In this case, the best way to operationalise participation is through stakeholders' participation. However, in Ethiopia the network of organised stakeholders is very low. If they are organised their original objective is highjacked for political purpose.[5]

If stakeholders are considered instruments for participation initiating and support, the creation of array of institutions representing different sections of the society is required. Presently, for example, there is no body that represents the interests of different groups of farmers both at local, regional and federal level. Organised

groups representing the interest of municipalities and small urban centres, informal sector operators etc. are lacking.

Some scholars could argue on this point that institutional capacity building should focus on existing informal network of organisations. Informal organisations are the manifestations of dualism Gradually there is a need to reduce the dualistic system and formalise the informal institution.[6] However, this could only be done with care. The informal institutions are a means to maintain the existing status quos. The objective of participation is to alter the condition in favour of the neglected poor. In this case the role of informal institution is debatable.

INSTITUTIONALISING PARTICIPATION

Development and poverty alleviation are continuous processes. This continuity requires a permanent dialogue, interaction and partnership among stakeholders. This cannot be handled in ad hoc manner. Participation should not be a fire-brigade, which should be required only at certain times such as to get loan. It has to be a continuous process. Hence, it is necessary to institutionalise participation.

The recommended way is to create a permanent platform[7] of stakeholders at all levels of government with adequate representation of all stakeholders, academicians and important figures in the society.[8] The role of this platform should be legalised and considered as permanent advisory body for the government.

THE POVERTY REDUCTION STRATEGY AND REQUIRED PARTICIPATION

One of the essential aspects of PRSP is that it is envisaged as participatory process. That is the means through which a country, not only the government, owns the strategy. One of the commitments governments should make in the process is to make the process participatory. The PRSP involves some five stages. These are diagnostic stage, programming stage, approval stage, implementation stage and monitoring and evaluation stages. The type of activities involved in this procedure, the participatory elements required to be undertaken and the role of civil societies, are indicated in the following tables. From these tables, it comes out clear that, for effective participation, the government should explicitly inform precise time-schedule for the people and stakeholders and regularly update the same if there are changes to be made, and timely inform all levels of government to encourage broader participation at diagnostic stage value and proactively seek participation of the civil society.

The government leads PRSP process. It has to encourage ownership of the policy through two-way information flow. It has to announce early the process and the stages involved and highlight its capacity needs. The government should show readiness for participation by being involved in the various affairs. It has to enhance accountability. In the PRSP context accountability means:

- ensure that the PRSP reflects the needs and priorities of the poor
- establish realistic mechanisms so that people can hold the government and service providers answerable for the delivery of policies and services and for the spending of public fund
- involve the people directly for the monitoring of implementation (IDS policy brief, 2000)

The government shall ease the process, encourage and support the establishment of different groups. The groups should be encouraged to represent the interest of their domain. Through this process the voiceless could have a voice. The government should also redefine its role specific to PRSP. The EPRDF usually assumes itself as a sole policy-maker. The long-term nature of PRSP requires building public consensus. In this case, the government should assume the role of facilitator.

Finally, and most importantly, the government should consider the participation of civil societies as valuable.

Table 1. The PRSP Process[9]

Process Stakeholders Analysis	Expected out put The planner identifies Participants in the platform; identify the need, problem and capacities of each group
Problem and potential analysis	Problems are analysed through different platforms and presented to a multi-disciplinary, multi-stakeholders conference. The platform will discuss the problems and constraints of the planning region. Participants will identify natural, human, financial, institutional and material potentials of the spatial framework in order to put them into use for problem solving
Objective analysis	Participants set the objective of the program with detailed monitoring indicators. Here principles, international commitments, human rights determinations (ex. every person shall eat) will help to determine the level of indicators. At this level, usually the politicians set internationally accepted pro-poor objectives.
Alternative analysis	This is a critical stage, which is usually overlooked almost all the time. The planning team or any interested stakeholder should present alternative action paths to achieve commonly-stated objectives. Here is also where the major differences in approach could be observed. Mostly governments provide one option to citizens. That option is their option. Participation requires the options of various stakeholders need to be discussed, debated and consensus be established. The best way to get out from this process is to establish primarily alternative selection criteria. Goal-oriented alternative analysis approach is recommended to easily establish consensus. The platform will discuss the various recommendations and resource use plans to select few options.
Program formulation	Based on selected strategy and development path, a detailed description of major programmes, investment profiles and long-term implementation modalities need to be worked. While programs may be perfect in content and design, by whom and how they are implemented determines their impact on poverty. Hence negotiation of roles among stakeholders should be emphasised.
Monitoring strategy	Stakeholders will share responsibility to answer the questions such as who shall perform the task, for whom shall it report and etc. This part is usually forgotten. Consequently, transparency and accountability are usually lacking. In a centralised system with lack of adequate monitoring and evaluation strategy involving Macro, Meso and Local interest groups, funds could easily be appropriated with false reports.

Source: Constructed by the author.

Table 2. Instruments of Participation

Instrument	Advantages	Disadvantages
Information Dissemination	Widespread information if carefully designed, different types of media to reach specific group of population.	One-way communication, not understandable by everybody if not adapted to the particular group, low capacity for feedback.
Public Exhibitions	Presentation of overview of specific planning proposals, alternatives, procedures prior to decision-taking; two-way communication possible.	Medium capacity for feedback, not understandable by everybody.
Specific diagnostic workshops	The problems and constraints of specific sectors or interest groups can easily be diagnosed and most precise problem and potential analysis can be possible through participation	Problems are narrowly defined and in a complex environment.
Public conference and debates	This type of conferences and debates could help to achieve a broader consensus about development issues. This could be very useful if it is handled with skilled facilitators and is organised after specific workshops.	Facilitation and consensus building requires longer period of time.
Community Meetings	Gathers large portions of local population, direct dialogue between planner and community, discussion of interests, problem needs.	May be dominated by local elite's, groups without lobby have no access, not guaranteed that people's opinion not taken into account.
Village workshop	Focus on particular location, address specific group of population, allow for interactions among villagers.	Huge resource required to cover all villagers within a rural district, result difficult to co-ordinate.
Public hearings	Receiving opinions, comments and proposals from the public, opinions documented as a matter of public record.	Little impact on planning if scheduled to late in the process, often only one way collection of information without interactions.

Source: Constructed based on the works of Poppe, 1993.

THE ROLE OF THE CIVIL SOCIETY

The civil society should actively participate in the process. The civil society should clearly know that the government is responsible for the process and should respect their right. They should understand the rule of participation–consensus building–and hence should not say 'take as guaranteed'–that all of their views is right.

They have to work to deepen understanding of poverty, presenting alternative policy ideas, indicating participatory monitoring frameworks and negotiating roles with the government. After the approval of the strategy, civil societies should advocate for a greater debt relief measures than the measures taken by lenders and facilitate early approval by the boards of the IMF and World Bank.

RECOMMENDATIONS

PRSP is a long-term issue. The people have all the rights in the process. The way the strategy is designed determines the content and subsequent outcomes. Better participation of different interest groups from the beginning will ensure a solid framework to design objective (based on reality, major problems of the country and inclusive) strategy. Because of this the government should redefine its role in terms of participatory principles:

- Should proactively seek stakeholders (civil societies) participation starting from the initial phases of the preparation,
- Design a participatory and bottom procedures that will allow the strategy to include problems of specific nature and group,
- Inform lower level governments, civil societies about the PRSP and proactively seek their participation,
- Institutionalise the participatory forum,
- Disseminate information to civil societies and decentralise government organs to effectively implement the PRSP process,
- Ease the legal requirement and support the mushrooming of civil societies, and finally
- Capacity-building for decentralised government structures should be emphasised.

NOTES

1 This part was summarized (unless mentioned) from Steifel &Wolfe,1994, PP 23 - 31

2 Please for detailed account of the definitions and applications of participation look (Matthias Stefel and Marshall Wolf, 1994.

3 Paternalistic and technocratic approaches aims to provide access to resources and institutions while withholding control.

4 When participation is viewed in terms of organized groups the implicit assumption is that these groups have defined goals and strategies to achieve their goal. The planner should work to build consensus among organized groups who may have opposite interest.

5 This could happen also in developed countries. It is usual to get two types of women groups in the US. One of the group supports of the democrats and the other group supports the republicans. The difference is that, unlike in Ethiopia, alternative forums of association are allowed in the US. The teachers association is a good example of a civil society crisis in Ethiopia.

6 Development is a process of incorporation. Old relations of production require to be regularly developed in order to fit the growing productive forces. Hence, gradual transition of informal institutions in favour of formal relations is a requirement of development itself.

7 Some people argue that in a democratic culture where governments held power through direct democracy (election) why a representative democracy such as a plat forum. The main reason is that the government represents only the majority and minorities should have a chance. In a country where a revolutionary force is in power minorities could count more. This should not be equated with the radical proponents who consider state as a problem and pursue anarchist utopia. Healthily functioning state is probably indispensable for functioning of participatory democracy and development of free market economy.

8 Most of these states in the USA have a planning advisory or commission composed of the major political parties, different interest groups and government representatives. That can be a good model for participatory governance. Nations can only be built through this process

9 The PRSP includes more stages. The Approval, the implementation and the monitoring and evaluation stages are followed after these stages. The envisaged list here constitutes the diagnostic and programming phase.

REFERENCES

Brinkerhof, Derric and Zamor J.C. (ed.) (1986). *Politics, Projects and People: Institutional Development in Haiti.* New York.

Berand Janssen, (1996) 'Why Village Level Planning Requires District Planning: Some Arguments', Spring News.

Berand Jenssen (1993). *Planning As A Dialogue.* Bangkok.

Cernea,M.M.(ed.) (1991). *Putting People First: Sociological Variables in Rural Development.* New York,

Debebe Habtewold (2000), Food Aid and Peasant livelihood, Addis Ababa,

David Marsden & Peter Oakly (1990) 'Evaluating Social Development Projects' *Development Guidline,* No 5, Oxfam.

Esman, Milton and Norman Uphoff (1984). *Local Organisations: Intermediaries in Rural Development.* Ithaca.

Georg E. Frerks (1991). *Participation In Development Activities at the Local Level: Case Study from a Sri Lankan Village.* Bargsons Lt. Pakistan.

Honadle, George and Van Sant, J. (1985). *Implementation for Sustainability: Lessons from Integrated Rural Development.* Connecticut.

IDS (2001). Policy Brief 2001. ISSN, 1360-4724, also, IDS Policy Brief, April, 2001.

Johnson, B.F. and Clark, W.C. (1982). *Redesigning Rural Development: A Strategic Perspective.* Baltimore.

Lele, Uma (1982). *The Design Of Rural Development: Lessons from Africa.* Baltimore.

Matthias Stefel and Marshall Wolfe (1994). *A voice for the Excluded, Popular Participation in Development, Utopia or Necessity?* New Jersey.

Manfered Poppe (1993). *Towards an Organisational Framework for District Development Planning and Management: Planning As A Dialogue.* Bangkok.

Muller Peter, M. Program (1995) 'Management For Regional Planning', *Spring News*, Dortmund.

Peter M. Brook, Stephen Akryd and Wolday Amha (2000), Policy and Institutional Strengthening for Improved Food Security and Poverty Reduction In Ethiopia. Paper presented to the European union, (draft, November 2000).

Powel and Terey (1995), Partners in Development Conference for South Wolo. Conference Report, Bahirdar.

Rondonelli, D.A. (1990). *Development Projects as Policy Experiments: An Approach to Development administration.* London.

Uphoff, N.T. (1986). *Local Institution Development: An Analytical Source Book With Cases.* Connecticut.

Wubalem Fekadu (1995) 'Institutional Aspects Of Participation', *Spring News*, Dortmund.

Yohannes Mekonnen ( ), Institutional Aspects Of Regional Planning, Case Study on ANRS. Paper Presented To University of Science and Technology, Kumasi, Ghana.

ስለደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ለቀረበው አስተያየት የተዘጋጀ መልስ እና የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር

ከፋሲል ጣሰው
ዋና አዲተር መ/ቤት

1. መግቢያ

በልሣነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ 3(5) የመንግስት ሠራተኛ ደመወዝ ገቢ ግብር ሒሣብ ስሌት አሠራር በሚል ከቀረበው የተቋውሞ አስተያየት የተወሰዱ ዋና ዋና ሐሳቦች በአጭሩ፡- የደመወዝ ገቢ ግብር ክንውን ከቅርብ አመታት ወዲህ ከእቅዱ የሚበልጥ መሆኑና ለዚህም የገቢ አስተዳደሩ ቅለት አስተዋፅዖ ማድረጉ፣ በልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ 2(1) እና 3(1) የቀረበው የገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት ያተኮረው ከሥራ በሚቀሩ ሠራተኞች ላይ በመሆኑ የሒሣቡ ልዩነት ማነስና መብዛት ቁም ነገር የሚገባ ባለመሆኑ በኢኮኖሚው ላይ ያለው ተፅዕኖ በሚል ለውይይት መቅረቡ አስገራሚ መሆኑ፣ ቀጣሪው ግብሩን ቀንሶ መክፈሉ (tax withholding) በተቃራኒው በመገንዘብ (misquote) በማድረግ ፋሲል ኋላ ቀር አሠራር ነው ብሏል መባሉ፣ ቀጣሪው ከተቀጣሪው ይበልጥ ኃላፊነት እንደሚሰማው መገንዘብ ማስፈለጉን፣ የፋሲል ስጋት በየዓመቱ ከከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የሚመረቁት የሒሳብ ባለሙያዎች ሥራ ማጣት መሆኑ፣ በአሁን ወቅት ያለው የግብር አሰባሰብ ወጭ እጅግ አናሳ መሆኑ እንደብቃት መለኪያ ተደርጎ መቅረቡ፣ ከደመወዝ ገቢ ግብር ጋር በተያያዘ ይበልጥ አስፈላጊ የሚመስለው ፅንሰ ሀሣብ የሠራተኛን የመሥራት ፍላጎት መጫኑ (distortionary) በግብር ምጣኔ ለውጥ (discretionary change) ምክንያት መሆኑ፣ ከግብር ነፃ ገቢ ብር 120 የፋሲልን የግብር ተቀናናሽ ሂሣብ ሥሌት አዛብቷል መባሉ፣ አንዱ የግብር አስተዳደር ጥራት መለኪያ የሂሣብ ስሌቱ ግልፅና ቀላል መሆኑንና ለዚህም ሠራተኛው ከሥራ ሲቀር አማካይ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት መጠቀሙ ከትክክለኛው ልዩነት ቢኖረውም ግልፅነትን የሚጠቁም መሆኑን፣ ሁለቱ የህግ ባለሙያ አስተያየቶች አወያይ መድረክ ሊሆኑ መቻላቸውንና በእነዚህ አስተያየቶች ላይ ፀሀፊው የራሳቸውን ትንታኔ በመስጠት በመጨረሻም በአሁኑ ወቅት ይበልጥ አጋጣሚው ሰፊ የሆነው የውጭ ትምህርት ከሚከታተሉ የመንግስት ሠራተኞች ግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሒሳብ ስሌት አሠራር መሆኑንና የዚህም ሒሣብ ስሌት ውጤት ከፍ እና ዝቅ ሊል መቻሉን አስረድተዋል።

ስለዚህ የዚህ ፅሁፍ አላማ ከላይ የተዘረዘሩትን የተቃውሞ ሐሳቦች ቀደም ሲል በልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ 2(1) እና 3(1) የቀረቡትን የደመወዝ ገቢ ግብር ሒሳብ ስሌት አሠራር ትክክል አለመሆን የጠቆሙበት አንድም ተጨባጭና አሳማኝ ነገር አለመኖሩን በቅደም ተከተል በዝርዝር ለማቅረብ ነው።

በተጨማሪ የውጭ ትምህርት እድል አግኝተው ከሚሄዱት ሠራተኞች የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሒሣብ ከፍና ዝቅ ሊል ይችላል የተባለው የሒሳቡ ስሌት የግብር መሠረትን፣ የሠራተኛውን የሥራ ደረጃ የሠራተኛውን ደመወዝ (በጀት) እወጃና አጠያየቅን እገናዝቦ ካለመሠራቱ የተነሣ መሆኑን በመግለፅ የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ወጥ የሆነና አንድ ዓይነት መሆኑን ለማስረዳት ነው።

በመጨረሻም አንድ ሠራተኛ ሙሉ ወር ሠርቶ ግብርና ጡረታ የተከፈለበትን የተጣራ ደመወዙን ባይወስድ (ባይቀበል) የሒሳቡን አመዘጋገብ ሥራ በአሁኑ ወቅት ካለው የልምድ አሠራር ጋር በማገናዘብ ተገቢውን የመፍትሔ ሐሳብ ለማቅረብ ነው።

2. የበጀት እቅድና ክንውን

የደመወዝ ገቢ ግብር በቅርብ ዓመታት በየዓመቱ ይሰበሰባል ተብሎ በዕቅድ ከተያዘው በላይ አፈፃፀም በማሳየት ላይ ሲገኝ... የገቢ አስተዳደሩ ቀላል መሆኑ ከፍተኛ አስተዋፅዖ ማድረጉን አቶ ፋንታሁን በለው ገልፀዋል።[1] ይሁን እንጂ ይሰበሰባል ተብሎ ከታቀደው የደመወዝ ገቢ ግብር በላይ እየተሰበሰበ መሆኑ በአሁኑ ወቅት ያለውን የደመወዝ ገቢ ግብር አስተዳደር ቀላልነትና ቀልጣፋነት ሊጠቁም አይችልም። ይህንን ሃሣብ ግልፅ ለማድረግ የበጀት አቀራረብ አፀዳደቅና አፈፃፀም ሒደትን በተመለከተ የፋይናንስ አስተዳደር አዋጁን እና ደንቡን መሠረት በማድረግ ቀጥሎየተመለከተውን መገንዘብ ይኖርብናል። በጀት (ገቢና ወጭ) በሚመለከታቸው የህግ አስፈፃሚ አካላት በበጀት ጥሪው መሠረት በየመ/ቤቱ በጥናት ላይ ተመስርቶ ከተዘጋጀ በኋላ ከበጀት ጠሪው አካል ጋር[2] ከፍተኛ ውይይት ተደርጎበት በጠቅላይ ሚኒስትሩ አማካይነት ለህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት (ለህግ አውጪው) ቀርቦ በቂ ውይይት ተደርጎበት ይፀድቃል። በዚሁ መሠረት በጀት የህግ አስገዳጅነት ባህሪውን ያገኛል። የበጀት ዕቅድ የሚባለው ይኸው ፀድቆ በነጋሪት ጋዜጣ የሚታወጀው በጀት ነው። በጀት ከታወጀ በኋላ በቀጣይነት በትክክል በተያዘለት ፕሮግራም መሠረት መፈፀሙ (መከናወኑ) ዋነኛ ሊተኮርበት የሚገባ ጉዳይ ነው። ይህንንም የበጀት አፈፃፀም (ክንውን) በሕግ

መንግስቱ አንቀፅ 101 በተሰጠው ሥልጣን መሠረት የሚያረጋግጠውና ለህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የሒሳብ ኦዲት ሪፖርት የሚያቀርበው የፌደራል ዋና ኦዲተር መ/ቤት ነው። በመሆኑም ይሰበሰባል ተብሎ ከታቀደው የደመወዝ ገቢ ግብር አንፃር የተሰበሰበው (የተከናወነው) ከበለጠ ከየት መጣ የሚለውን ጥያቄ ያስነሳል። ከዚሁ ሁኔታ ጋር በተያያዘ በ1970 ዓ.ም ጠቅላላ የቀጥታ ገቢ ግብር ክንውን (አፈፃፀም) ከዕቅዱ መብለጡን አስመልክቶ ዋና ኦዲተሩ ባቀረቡት የኦዲት ሪፖርት ክንውኑ መብለጡ የሚያመለክተው መጀመሪያውኑ ታቅዶ የታወጀው በጀት በበቂ ጥናት ላይ ተመስርቶ አለመሆኑን ገልፀው ነበር። ስለዚህ በጀት ከመታወጁ በፊት በከፍተኛ ጥንቃቄ በሚገባ መጠናት አለበት።[3]

3. የደመወዝ ገቢ ግብር በኢኮኖሚው ላይ ያለው ወይንም የሚያስከትለው ተፅዕኖ

አቶ ፋንታሁን በልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ 2 ቁጥር 1 እና ቅፅ 3 ቁጥር 1 የቀረቡት ፅሑፎች ትክክል አይደሉም ብለው ከተነሱበት አንዱ ሃሳብ የግብር ሂሣብ ስሌቱ ያተኮረው ከስራ ገቢታ በሚቀሩ ሠራተኞች ላይ መሆኑንና ነገር ግን ይህ አጋጣሚ አነስተኛ ስለሆነ በመንግሥትም ሆነ በተቀጣሪዎቹ ገቢ ላይ የሚያስከትለው ማነስና መብዛት ቁም ነገር የሚገባ አለመሆኑንና እንደውም ጉዳዩ ከፍተኛ ትኩረት ተሰቶት በኢኮኖሚው ላይ ያለው ተፅዕኖ በሚል ርዕስ መቅረቡ እንዳስገረማቸው አውስተዋል።

ይሁን እንጂ ከሥራ ገበታ መቅረት አጋጣሚው አነስተኛ ነው ላሉት ጉዳይ ቀደም ባሉት ፅሁፎች ላይ ከስራ የሚቀር ተብሎ የቀረበው መሠረተ ግምት (postulate) ስለግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ወጥ የሆነ (consistent) እና ሳይንሳዊ ግንዛቤ እንዲኖረው ለማድረግ ነው። በመሆኑም ሠራተኛው በተለያየ ቀን ሲቀጠር ወይም የተወሰነ ቀን ሰርቶ ሥራውን ቢለቅ የደመወዝ ገቢ ግብሩ ሒሳብ የግብር መሠረቱን፣ የገቢውን እርከንና ተጓዳኝ የሆነውን የገቢ ግብር ምጣኔ አገናዝቦ በትክክል መሥራት እንዳለበት ለማስገንዘብና ይኸው ሀሳብ (idea) እንደ ኀልዮ (theory) ሆኖ እንዲያገለግል ጭምር ነው።

አቶ ፋንታሁን ከላይ እንደተጠቀሰው ... የሚያስከትለው ማነስና መብዛት ቁም ነገር የሚገባ አይሆንም ያሉት ምን አልባት የመጠኑን (materiality concept) ያነሱ ይመስለኛል። እዚህ ላይ ምን ያህል እንደሆነ በመጠን ያልገለጹት ቢሆንም መጠኑ (materiality concept) የሕግ ወይንም የፓርላሜንት የሆኑ ጉዳዮችን ሊገልፅ አይችልም። ስለዚህ የመጠኑ መብዛት ወይም ማነስ ሳይሆን ሊተኮርበት የሚገባው የግብር ህጉና የፋይናንስ አስተዳደሩ አዋጅ በሚገባ መተግበራቸውንና እንዲሁም በጀት በአዋጅ የሚወጣ እና በውስጡ የህግ አስገዳጅነት ባህርይ መያዙን ነው።

ያ ሁን እንጂ አቶ ፋንታሁን የሂሣብ አሠራር ችግር መኖሩን እምነው ነገር ግን አጋጣሚው አነስተኛ ነው ላሉት ያቀረቡት የመፍትሄ ሃሣብ የለም። በመሆኑም ችግሩን ዝም እንበለው (እንተወው) ያሉት ይመስላል። በሽታ በተገኘበት ወቅት ወዲያውኑ ካላከምነው ወደማይድን ደረጃ አይደርስም ወይ? ትንሽ ነው ያሉት አጋጣሚ አያድግም (አይሰፋም)? ቢያንስ ቢያንስ ችግሩ ሲያጋጥም የሂሳቡ ምዝገባ ሥራ በፋይናንስ አስተዳደር አዋጅ መሠረት መስተካከል እንደሚገባው መጠቆም ይገባዎት ነበር።

በተጨማሪ መንግሥት በኢኮኖሚ ፖሊሲው ዓላማ አድርጎ ከሚያነሳቸው ጉዳዮች የኢኮኖሚ እድገት ማምጣት፣ ሥራ አጥነትን መቀነስ እና ዋጋ ማረጋጋት በዋነኛነት የሚጠቀሱ ናቸው። እነኝህን ዓላማዎች መንግሥት እውነት የሚያደርግበት (የሚያሳካበት) ዋና ዋና መሳሪያዎቹ (policy instruments) ደግሞ ግብር (taxation) እና ወጭ (expenditure) ናቸው። እነኝህ የፖሊሲ መሳሪያዎች በወረቀት ላይ በመለወጣቸውና በመታወጃቸው ብቻ ሳይሆን የተጠቀሱትን ዓላማዎች የሚያሳኩት በሚገባ በሥራ ላይ እንዲውሉ (implement) ሲደረጉ ነው። በመሆኑም የደመወዝ ገቢ ግብር ከቀጥታ ገቢ ግብር አንዱ ሲሆን የዚህ ግብር ሂሣብ አሠራር ትክክለኛ መሆን በኢኮኖሚው ገቢ ላይ አወንታዊ ተፅዕኖ ስለሚኖረውና ይኸው ግብር (tax) የኢኮኖሚው "አውራ" መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል።

4. የሠራተኛ ቅጥርና ግብር አከፋፈል

4.1. የመንግስት ሠራተኛ ቅጥር እና ግብሩን ከምንጩ ማስቀረት (withholding tax)

"አቶ ፋሲል የደመወዝ ገቢ ግብር በቀጣሪው መሰብሰብ ኋላ ቀር አሰራር መሆኑን ጠቅሰዋል" በማለት አቶ ፋንታሁን በለው በልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ 3 ቁጥር 5 ያቀረቡት የተቃውሞ አስተያየት ስህተት ነው። ምክንያቱም በመጀመሪያ ደረጃ በተጠቀሱት መፅሔቶች (ልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ 2 ቁጥር 1 እና ቅፅ 3 ቁጥር 1) የቀረቡትን ፅሑፎች በሚገባ አንብበው ካለመረዳት የተነሣ በተቃራኒው ተገንዝበው ('misquote') በማድርጋቸውና በሁለተኛ ደረጃ የመንግስት ሠራተኛ ቀጣሪን ትርጉም (concept) ካለማጤን የተነሣ ይመስለኛል።

ስለዚህ ከዚህ በፊት የታክስ ፖሊሲ (የገቢ ግብር ታሪፎችን፣ እርከኖችና የግብር መሠረትን) መለወጥንና የአፈፃፀም ችግሮችን መሠረት አድርጎ የተፃፉትን ፅሑፎች በድጋሚ በሚገባ ማጤን ይኖርብናል።

በሁለተኛ ደረጃ የመንግስት ሠራተኛ አቀጣጠርና ቀጣሪው ማን እንደሆነ ለመረዳት በማዕከልና የክልል አስፈፃሚ አካላት ሥልጣንና ተግባር ለመወሰን የወጣውን አዋጅ ቁጥር ፵፩/፲፱፹፰ ማጤን ይኖርብናል። በዚሁ አዋጅ የመንግሥት ሠራተኞች አስተዳደር ኮሚሽን የመንግሥት ሠራተኞች አቀጣጠር ... በመንግሥት ሠራተኞች ሕጎች፣ ደንቦችና መመሪያዎች መሠረት እንዲፈፀም የሚያደርግና የሚቆጣጠር መሆኑ ተገልጿል። በመሆኑም የመንግሥት የባለበጀት መ/ቤቶች ኮሚሽኑ በመንግሥት በሚያስወጣቸው መመሪያዎችና ደንቦች

መሠረት ለስራ የሚፈለጉትን ባለሙያ በመገናኛ ብዙሀን ማስታወቂያ እያወጡ እያንዳንዳቸው ሲቀጥሩና ሲዋዋሉ ይስተዋላል። እዚህ ላይ የመንግሥት ሠራተኛ ቀጣሪ የተለያዩ የመንግሥት መ/ቤቶች መሆናቸውን ያስገነዝበናል። በመሆኑም እነኝሁ የተለያዩ መ/ቤቶች የሠራተኞቻቸውን ደመወዝ ገቢ ግብር ቀንሰው ለአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን በቀጥታ ሲከፍሉ ነው ግብርን ከምንጩ ማስቀረት (withholding tax) በሚገባ ተከናወነ ልንል የምንችለው። ስለዚህ የገንዘብ ሚኒስቴር የራሱ ሠራተኞች ቀጣሪ ብቻ ሆኖ ሳለ እንደ አጠቃላይ የመንግስት ሠራተኛ ቀጣሪ አድርጎ መገንዘቡ ተገቢ አይደለም። ይሁን እንጂ ገንዘብ ሚኒስቴር የሌሎች የባለበጀት መሥሪያ ቤቶች ሠራተኛ ቀጣሪ ሳይሆን የደመወዝ ገቢ ግብርና የጡረታ መዋጮን እየቀነሰ የተጣራ ክፍያ ብቻ በመላክ እየተገበረ ያለው አሠራር ቀጥተኛ ያልሆነ ግብሩን ከምንጩ ማስቀረት አሠራር (indirect withholding tax) ሊባል ይችል ይሆናል።[4]

ይህም በመሆኑ ሠራተኛው ከሥራ በሚቀርበት ወቅት፣ የተወሰነ ቀን ሠርቶ ሥራውን በሚለቅበት ወቅት ወይም አዲስ ሠራተኛ በተለያዩ ቀናት በሚቀጠርበት ጊዜ እልፎ እልፎ ለደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ስህተት ምንጭ (መነሻ) ሊሆን ችሏል።[5]

4.2. ቀጣሪው መ/ቤት የሠራተኛውን ገቢ ግብር ቀንሶ በማስቀረት ለግብር ሰብሳቢው ባለሥልጣን የሚከፈልበት ምክንያት

ቀጣሪው የሠራተኛውን የደመወዝ ገቢ ግብር ቀንሶ እንዲከፍል የሚደረገው ለግብር አስተዳደር ቀላልነትና ሥራ እንዳይበደል ሲባል ነው። ምክንያቱም እንበል አንድ መሥሪያ ቤት ወደ 500 የሚደርሱ ሠራተኞች ቢኖሩትና የሚፈለግባቸውን የደመወዝ ገቢ ግብር እያንዳንዳቸው (በነፍስ ወከፍ) ለአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን በየወሩ እንዲከፍሉ ቢደረግ ብዙ ጊዜ ሊወስድ፣ ብዛት ያለው የገቢ ደረሰኝ ሲያስቆርጥ ወዘተ የሚችልበት ሁኔታ በመኖሩ እና ለሥራ ቅልጥፍና ስለማይረዳ ነው።[6] ይሁን እንጂ አቶ ፋንታሁን በለው "...ታክስ የመክፈል (የመሰብሰብ) ኃላፊነት ገቢውን ከሚያገኘው (ከደመወዝተኛው) ይልቅ ደመወዙን በሚከፍለው (ቀጣሪው) ላይ እንዲሆን መደረጉ የታክስ አሰባሰቡን ይበልጥ ኃላፊነት ሊሰማው በሚችል አካል ላይ መጣሉን መገንዘብ ያስፈልጋል" በማለት ገልፀዋል። ይኸ ግብርን የመክፈል (የመሰብሰብ) ኃላፊነት ከግብር ከፋዩ (ሠራተኛው) ይልቅ ቀጣሪው የበለጠ ኃላፊነት ስለሚሰማው ነው የሚለው ሀሣብ የመላውን ሠራተኛ ግብር የመክፈል ኃላፊነት ስሜት (civic duty) የናቀ ግምታዊ አባባል ይመስላል። ይህ ከሆነ ከሌሎች ቀጥታ ገቢ ከሚያገኙ የህብረተሰብ ክፍሎች የሚሰበሰበው የቀጥታ ገቢ ግብር እንደ እርሻ ገቢ ግብር (agricultural income tax) የንግድ ትርፍ ግብር (business profit tax) ወዘተ እንዴት ሊሰበሰብ ቻለ?

አቶ ፋንታሁን በለው ከሠራተኛው ይልቅ ቀጣሪው የበለጠ ግብር የመክፈል (የመሰብሰብ) ኃላፊነት እንደሚሰማው ከገለጹ በኋላ በሌላ በኩል ደግሞ "ይኸውም ህጉ ግዴታውን የጣለው ገቢውን ከሚያገኘው አካል ላይ በመሆኑ ተፈፃሚነቱን የጎላ ያደርገዋል" ብለዋል። ይህ ሐሳብ ገቢውን የሚያገኘው (ሠራተኛው) ቀጥታ ግብሩን መክፈል አለበት የሚል እንድምታ አለው። ይህ ደግሞ ይብሱኑ ግብሩን ቀጣሪው መ/ቤት ቀንሶ ይክፈል ከሚለው ሀሣብ ጋር ይጋጫል።

5. ግብር ለመሰብሰብ የሚወጣው ወጭና የሥራ ዕድል ፈጠራ

5.1. ግብር ለመሰብሰብ የሚወጣው ወጪ ምን ያህል መሆን አለበት?

"ከሁሉም በላይ ለገቢ አሰባሰቡ መንግሥት የሚያወጣው ወጭ እጅግ አናሳ እንዲሆን ረድቷል። በዚህ ረገድ የፌደራል አገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን ከ1986-1992 በጀት ዓመት በየዓመቱ በአማካይ የሰበሰበውን ብር 195 ሚሊዮን የሥራ ግብር ውሳኔ (እቅድ) ያከናወነው ብዛታቸው ከ6 በማይበልጡ ሠራተኞች መሆኑን መገንዘብ እንደሚቻል " አቶ ፋንታሁን የገለጹ ቢሆንም የፌደራል አገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን ግን በ1992 ዓ.ም. "የመንግሥት ግብር አሰባሰብና ችግሮቹ" በሚል ርዕስ ያቀረበው የጥናት ፅሑፍ ላይ የግብር አሰባሰብ ወጭ (cost of collection) በዓለም አቀፍ ደረጃ ከ3% - 5% ቢሆንም የባለስልጣኑ ዓመታዊ የወጭ በጀት ከሚሰበሰበው ግብር ጋር ሲነፃፀር በአማካይ 0.21% መሆኑን ነው። የባለሥልጣኑ ጥናት በመቀጠል ይህም የሚጠቁመው መንግሥት 100 ብር ለመሰብሰብ የሚመድበው የወጭ በጀት በአማካይ 0.21 (ሃያ አንድ ሳንቲም) አካባቢ እንደሆነ አውስቷል። በተጨማሪም ተቀባይነት ካለው አነስተኛ የግብር አሰባሰብ ወጭ ብር 3 (ሶስት ብር) ጋር እንኳን ሲነፃፀር የኢትዮጵያ ሃያ አንድ ሳንቲም ግድም መሆኑ የሚያመለክተው የውጤታማነትና የብቃት ምልክትን ሳይሆን በተቃራኒው ለሥራው ተገቢና አስፈላጊ የሆነ በቂ የሠው ኃይል፣ ገንዘብና ንብረት በአግባቡ እንዳልተመደበና እንዲሁም ሁነኛ የሆነ የግብር አሰራር ዘዴ ያለመዘርጋቱን አብራርቷል። ከዚህም በላይ የባለሥልጣኑ ጥናት ኢኮኖሚው ሊያመነጭ የሚችለው የግብር መጠን እንዳልተሰበሰበ ይገልፃል። በመሆኑም መንግሥት ለሚሰበስበው ገቢ የሚያወጣው ወጭ እጅግ አናሳ መሆኑ መሰብሰብ ከሚገባው ገቢ (potential revenue) በታች መሰብሰቡን ከመጠቆም በስተቀር የሠራተኛ ገቢ ግብር አስተዳደር ግልፅነትና ቀልጣፋነት ሊጠቁም እንደማይችል መገንዘብ ይኖርብናል። ስለዚህ የፌደራል የአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን ባቀረበው የጥናት ፅሑፍ መሠረት በጀቱን በማስተካከል በሰው ኃይል፣ በንብረት (material) እና በሁነኛ የግብር አሰባሰብ ዘዴ በማሟላት ማጠናከርና ማስፋፋት ይኖርብናል።

5.2. የሥራ ዕድል ፈጠራ (Employment Creation)

የፋሲል ስጋት በሐገራችን ከሚገኙ ዩኒቨርሲቲዎችና ኮሌጆች በየዓመቱ የሚመረቁት የሒሣብ ባለሙያዎች ሥራ ማጣት ነው በማለት አቶ ፋንታሁን አውስተዋል። ይሁን እንጂ በቅይጥ ክመና (mixed economy) ሥርዓት ለሚተዳደር አገር በአሁኑ ወቅት ውድድሩ ዓለም አቀፋዊ ይዘት አለው። በመሆኑም የሠለጠነው የሠው ኃይል በዚህ ውድድር ሣቢያ ወደ ውጭ ድርጅትና ወደ ግሉ ክፍለ ኢኮኖሚ የመንግሥትን መ/ቤት እየለቀቀ ሲሔድ ይታያል። የዚህ ዋነኛ ምክንያት የመንግሥት ገቢ በጣም አነስተኛና ውስን በመሆኑ ለሠራተኛው ጉልበት (ሙያ) የገበያውን ዋጋ ባለመክፈሉ ይመስለኛል። በዚህ የተነሣ የመንግሥት ተቋሞች (public sectors) ተፈላጊውን ምርትና አገልግሎት በተቀላጠፈና ጥራት ባለው በበቂ ሁኔታ ለሚመለከተው ሁሉ ሊያቀርቡ (ሊሰጡ) አይችሉም። ስለዚህ ይህንን ችግር ለመግታት፣ በየጊዜው ከየትምህርት ተቋማቱ (ከዩኒቨርሲቲ፣ ኮሌጅ፣ ከኢንስቲትዩት ወዘተ) የሚመረቁትን ባለሙያዎች የሥራ ዕድል ለማስፋፋትና እንደውም ከተቻለ የሠለጠኑ ባለሙያዎችን መልሶ ለመቅጠር እና የተሻለ ለመክፈል መጀመሪያ የመንግሥትን ገቢ ማሳደግ አለብን። ይህንን ሃሣብ ደግሞ ተግባራዊ ለማድረግ በቅድሚያ የአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣንን በሚገባ ማጠናከርና ማስፋፋት ይኖርብናል። በመቀጠልም ሌሎች የመንግሥት መ/ቤቶች መጠናከራቸውና መስፋፋታቸው አይቀርም (የግድ ነው)። የመንግሥት መ/ቤቶች የተቀላጠፈ አገልግሎት መስጠታቸው ደግሞ የግሉ ክፍለ ኢኮኖሚ በተጓዳኝ እንዲሁ ቀልጣፋ እንዲሆንና እንዲስፋፋ ይረዳል።[7] ስለዚህ የሥራ ዕድል ፈጠራው ለአንድ የትምህርት ሙያ ብቻ አለመሆኑን መገንዘብ ይኖርብናል።

6. የግብር ምጣኔ ለውጥ፣ ከግብር ነፃ ገቢ፣ አማካይና ታዳጊ ገቢ ግብር

6.1. የግብር ምጣኔ ለውጥ (Discretionary Change)

የግብር ምጣኔ በሕግ ከወጣ በኋላ ቀልጣፋ በሆነ የግብር አስተዳደር ተግባራዊ እንዲሆን ይጠበቃል። ለአፈፃፀም እንዲቀል በሕጉ ከተመለከቱት የግብር ምጣኔዎች (statutary tax rates) የገቢ ግብር ማስከፈያ ፎርሙላ (tax formula) ይሠራል።[8] የገቢ ግብር ማስከፈያ ምጣኔ በሥራ ላይ እያለ በጊዜ ሒደት ኢኮኖሚው ለውጥ ሲያመጣ የሚሠበሰበው የገቢ ግብር አብሮ ሲለወጥ (built-in-flexibility) ይችላል። ይህ በእንዲህ እንዳለ በአንዳንድ ሁኔታዎች ለምሳሌ በዋጋ አለመረጋጋት በሥራ አጥነት መጨመር ወይንም በግል ክፍለ ኢኮኖሚው መስፋፋት ወይም ማነስ ወዘተ በተከሠቱ ወይም በሚከሰቱ የለውጦች አስገዳጅነት መሠረት መንግሥት ለውጦቹን ለማስተካከል ወይም ወደነበሩበት ለመመለስ የበጀት ፖሊሲ ለውጥ ሊያደርግ ይችላል። ይህም የበጀት ፖሊሲ ለወጥ የገቢ፣ ወይም የወጭ ወይም የሁለቱም ለውጥ ነው አስተዳደራዊ ለውጥን (discretionary change) የሚባለው። የግብር ምጣኔ አስተዳደራዊ ለውጥ በተመለከተ ሁለት የተለያዩ አስተሳሰቦች አሉ። አንዱ አስተሳሰብ ኢኮኖሚው እያደገ በሄደ ወቅት የሚሰበሰበውም ግብር እያደገ ከሄደ የግብር ምጣኔዎች ለውጥ ማድረግ የግብር ከፋዩን ባህሪ ሊያስለውጥ ስለሚችል አያስፈልግም የሚል ሲሆን የሁለተኛው አስተሣሰብ ግን የግብር ምጣኔ ለውጥ (discretionary change) ምንም አያጣላም (አያስፈራም) መንግሥት ለግለሰቦች ግለሰቦች ለመንግሥት ተሳስበው እስከሠሩ ድረስ በግብር ከፋይ ላይ የሚፈጥረው የተለየ ባህሪይ አይኖርም የሚል ነው። ምንም እንኳን የግብር ምጣኔ ለውጦችን አስመልክቶ ሁለት የተራራቁ አስተሳሰቦች ቢኖሩም የበጀት ፖሊሲን በተመለከተ ሁለተኛው አስተሳሰብ በአብዛኛው እንደሚወሰድ ይወሳል። ምክንያቱም መንግሥት መጀመሪያውኑ የግብር ምጣኔዎች (tax rates) ለውጥ የሚያደርገው በኢኮኖሚው ለውጥ የተነሳ በመሆኑና ለውጦቹንም ለማስተካከል ሲሆን በዚሁ መሠረት ማንኛውም አስተዋይ የሆነ ህጋዊ ሰው ሁሉ መንግሥት በሚያወጣቸው ሕጎች መሠረት ስለሚሠራ በመሆኑ ነው ይላሉ።

ይሁን እንጂ አቶ ፋንታሁን በእርግጥ ማንኛውም ታክስ (ግብር) ይብዛም ይነስም ውሳኔ የማዛባት ባሀርይ እንዳለውና ...የማንኛውም የገቢ ግብር ዋና ዓላማ የመንግስትን ወጭ ለመሸፈን የሚያስችል ገቢ ማመንጨት መሆኑን ገልፀዋል። በዚሁ መሠረት እንበል በአሁኑ ወቅት ያለው የደመወዝ ገቢ ግብር ምጣኔ የመሥራት ፍላጎትን በመጠኑ ተጭኗል ስለዚህ በተወሰነ መጠን የላይኛዎቹ የግብር ምጣኔዎች ዝቅ ቢደረጉ ሠራተኛውን ብዙ እንዲሠራ ይገፋፋል ብዙ ከሠራ ብዙ ገቢ ያገኛል ብዙ ገቢ ካገኘ ደግሞ ጠቀም ያለ ግብር ሊከፍል ይችላል። በመሆኑም የመንግስት ገቢ በተሻለ ሁኔታ ያድጋል። እዚህ ላይ የግብር ሰብሳቢው መ/ቤት ሳይጠናከርና ሳይስፋፋ የታሰበው የገቢ ግብር እንዴት በቀላሉ ሊሰበሰብ ይችላል የሚለው ነው ሊተኮርበት የሚገባው ጉዳይ።[9,10]

6.2. ከግብር ነፃ ገቢ (Exemption)

አቶ ፋንታሁን በለው የፋሲልን የተቀናሽ ግብር ሒሳብ ስሌትን ያዛባው ከማንኛውም ግለሰብ ገቢ ላይ ተቀናሽ የሚሆነው ብር 120 ደመወዝ ነው ብለዋል።

ከግብር ነፃ የሆነው ገቢ ብር 120 የተቀናሽ ግብር ሒሳብ ስሌት ውጤትን ያላዛባ መሆኑን ከማየታችን በፊት ከግብር ነፃ ገቢ (exemption) የሚለውን ፅንሰ ሃሣብ ለመዳሰስ እንሞክር። በእርግጥ ማንኛውም ግብር ከፋይ ግለሰብ ግብር የሚከፍለው እንደገቢው መጠን ነው። ይሁን እንጂ ለመሠረታዊ ኑሮው ማሟያ አስፈላጊ የሆነውን ገቢ ያህል ከግብር ነፃ ቢሆን እንደሚመረጥ (The income necessities of life ought to be exempted) ይወሳል። ከግብር ነፃ መሆን ያስፈለገበት ምክንያት ደግሞ ለግብር ፍትሀዊነት ብቻ (a matter of equity) ሳይሆን ለግብር አስተዳደር አመችነት ጭምር (a matter of administration expediency) ሲባል መሆኑ ይታወቃል። ምክንያቱም

አነስተኛ ገቢ ያገኘ ግለሰብ በተቻለ መጠን ያገኘውን ገቢ የመሠረታዊ ኑሮውን ወጭ የሚሸፍንበት በመሆኑና ለግብር የሚከፍለው ገንዘብ ስለማይኖረው ነው በእርሱ መከፈል የነበረበትን ግብር ሌሎች የተሻለ ገቢ ያገኙ ግለሰቦች እንዲከፍሉ የሚደረገው። በዚህ አስተሳሰብ ነው አነስተኛ ገቢ ያለው ግለሰብ ግብር እንዲከፍል የማይጠየቀው። መንግሥት ግለሰቦችን አነስተኛ ገቢ ያላቸውንም ሆነ ሀብታሞችን በአንድ ዓይን የሚያይ በመሆኑ የሚያወጣቸው ህጎች ለማንኛውም ዜጋ እኩል ተፈፃሚ ናቸው። በዚሁ መሠረት ብር 120 ከማንኛውም ደመወዝተኛ ከወር ገቢው ከግብር ነፃ ይሆናል። ስለዚህ የግብር መሠረቱ ብር 980 የሆነ የወር ደመወዝተኛ ብር 120 የያዘው የገቢ እርከን ከግብር ነፃ መሆኑ፣ ከብር 121 እስከ ብር 600 ላለው የገቢ እርከን በ10% የግብር ምጣኔ ብር 48 እና ከብር 601-980 ላለው የገቢ እርከን በ15% የግብር ምጣኔ ብር 57 በድምሩ ብር 105 ግብር መክፈሉ እኔ ያቀረብኩትን የገቢ ግብር ሒሳብ ስሌት ያዛባበት ምንም ዓይነት ሁኔታ የለም። ይህንን ሀሣብ ግልፅ ለማድርግ የሚከተለውን ግለሰቡ በወር ውስጥ የሚከፍለውን ግብር የቀናት ገቢው ጥገኛ መሆኑን የሚያሳየውን ምስል (ሀ) እንመልከት።[11] የወሩ ቀናት በቅደም ተከተል በውስጠ አዋቂ (implicitly) በገቢው (ደመወዙ) አቅጣጫ በምስሉ ላይ መኖሩን እንርሳ።

$$\text{ግብር} = (Y_h - 0)0\% + (Y_i - 120)10\% + (Y_j - 600)15\%$$

$$0 < Y_h \leq 120 ፣ 120 < Y_i \leq 600 ፣ 600 < Y_j \leq 980$$

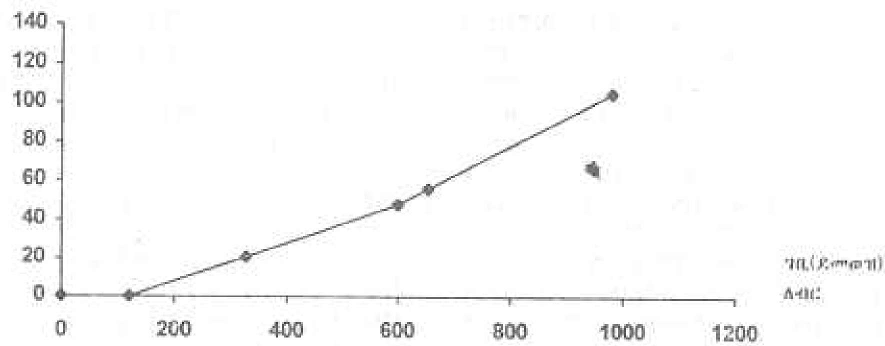

ምስል (ሀ) የወሩ ገቢ ግብር የየቀኑ የደመወዝ ገቢ መጠን ውጤት መሆኑን የሚገልፅ ሥዕል[12] ግብር ከላይ ወደ ታች ያለውን አቅጣጫ የሚያሳይ ሲሆን ደመወዝ ከግራ ወደ ቀኝ ያለውን አቅጣጫ ያሳያል። ምንጭ ልሳን ኢኮኖሚ ቅፅ 3(1) ገፅ 39.

6.3. የአማካይ ገቢ ግብር (Proportional Income Tax) እና የታዳጊ ገቢ ግብር (Progressive Income Tax)

...የአንድ ታክስ አስተዳደር ጥራት ከሚለካባቸው መስፈርቶች መካከል ስሌቱ ቀላልና ግልፅ መሆኑ ነው። በዚህ ረገድ ከሥራ ገበታቸው የተለዩ ሠራተኞች ላልሰሩበት ቀናት የሚደረገው የገቢ ስሌት አማካይ ግብርን በመውሰድ ስለሆነ ግልፅ ያደርገዋል በማለት አቶ ፋንታሁን አስረድተዋል።

አማካይ ገቢ ግብር የሚባለው አንድ ሰው (ግለሰብ) በየትኛውም ገቢው ላይ በመቶኛ የሚከፍለው የገቢ ግብር እኩል መሆኑን ሲሆን ነገር ግን የታዳጊ ገቢ ግብር የሚባለው አንድ ሰው ገቢው ባደገ ቁጥር በመቶኛ የሚከፍለው የገቢ ግብር ማደጉን ነው። በመሆኑም የብር 980 የወር ደመወዝተኛ በየወሩ የደመወዝ ገቢ ግብር ብር 105 ይከፍላል። ይህም የደመወዝ ገቢ ግብር በአማካይ ገቢ ግብር ምጣኔ (proportional tax rate) 10.7% ወይም በታዳጊ ገቢ ግብር ምጣኔዎች (marginal tax rates) ለምሣሌ በአሁኑ ወቅት በሥራ ላይ ባለው የወር ገቢ ግብር ህግ መሠረት እስከ ብር 120 ድረስ ያለው ገቢ ከግብር ነፃ፣ ከብር 121 እስከ ብር 600 ድረስ ያለው የገቢ እርከን በ10% ግብር ምጣኔ ብር 48 እና ከብር 601 እስከ ብር 980 ድረስ ላለው የገቢ እርከን በ15% የግብር ምጣኔ ብር 57 በመጠቀም ሊሰራ ይችላል። ስለዚህ የታዳጊ ገቢ ግብር ሒሳብ አሠራር ጊዜ ይወስዳል፣ ይከብዳል፣ ወዘተ በመሆኑም የአማካይ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት ይቀላል ለማለት ከፈለጉ በእርግጥ ሊቀል ይችል ይሆናል። ነገር ግን የኢትዮጵያ ቀጥታ ገቢ ግብር ሕግ ታዳጊ ነው እኮ! አማካይ የገቢ ግብር ሒሣብ ስሌት አሠራር የመጠቀም ሥልጣን የለንም።[13] በመሆኑም በገቢ ግብር ሕጉ ያልተቀመጠውን አሠራር ሠርተን ለገቢ ግብር አስተዳደር ቀላልነትና ግልፅነት በሚል ከግብር ሕግ እና ከፋይናንስ አስተዳደር አዋጅ ውጭ ልንሆን አንችልም። በእርግጥ በታዳጊ ገቢ ግብር የተሠራውን የገቢ ግብር ሒሳብ አቶ ፋንታሁን እንዳሉት ከሥራ ገበታቸው የተለዩ ሠራተኞች ላልሠሩበት ቀናት የሚደረገው የግብር ስሌት አማካይ ግብሩን በመውሰድ ስለሆነ ቀላልና ግልፅ መሆኑንና ውጤቱም ከትክክለኛው ሒሳብ ስሌት ልዩነቱ መጠነኛነቱን የገለጹበት ሃሳብና ይኸው አሠራር ትክክል መሆኑን የፋሲል ሒሳብ አሠራር ያመለክታል ብለው በሌላ በኩል ደግሞ የፋሲልን የገቢ ግብር ሒሳብ ስሌት "ያዛባው" ብለው ካሉት ሃሣብ ጋር እርስ በእርሱ ይጋጫል። ስለዚህ በግብር ሕጉ መሠረት የደመወዝ ገቢ ግብርን ሒሣብ ስናሠላ መጠቀም ያለብን የታዳጊ

ገቢ ግብር ታሪፎችን (marginal tax rates) ብቻ መሆን አለበት።

7. የሕግ አማካሪዎች አስተያየት

አቶ ፋንታሁን በለው የግብር ሰብሳቢው መ/ቤት የሕግ አማካሪዎች የሠጡትን አስተያየት እዚህ ላይ ማንሳቱ የተለየ የውይይት መድርክ ሊፈጥር እንደሚችል ገልፀው አስተያየቱን ለማብራራት ሞክረዋል። ይሁን እንጂ የሕግ አስተያየቱ እርሳቸው በተነተኑት መልኩ ሳይሆን የሚተረጎመው ከዚህ እንደሚከተለው ነው። በሕግ አስተያየቱ መሠረት አንድ ሰው ግብር ሊከፍል የሚገባው ባገኘው ገቢ ላይ ብቻ መሆኑን በመግለፅ፤

7(1). "ሠራተኛው ወሩን በሙሉ መሥራት ሲገባው አሞኛል ብሎ ካለሀኪም ፈቃድ፤ በስንፍና ወይም በሌላ ሥራ ምክንያት የተወሰኑ ቀኖችን ባይሠራ ግብሩ ሠራተኛው በሥራ በቆየባቸው ቀናት ላይ ይታሰብ" የሚለው ትክክለኛና ሊረጋገጥ የሚችል ሐሳብ (proposition) ነው። በየትኛው ቀናት ነው ሠራተኛው ያልሰራው ብለን እንድንጠይቅና እንድናውቅ ያደርገናል። በመሆኑም የሠነፈባቸው (ከሥራ የቀረባቸው) ቀናት እንበል ወር በገባ በመጀመሪያው፤ በመካከለኛው ወይም በመጨረሻው ወይም ደግሞ በተለያዩ ቀናት ተጓዳኝ የሆኑትን (የተያያዙትን) የገቢ ግብር እርከን(ዎች) እና የግብር ምጣኔ(ዎች) በማስተዋል በልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ (2) ቁጥር (1) እና ቅፅ (3) ቁጥር (1) በተተነተነው መሠረት ሒሣቡን ማስላት ይኖርብናል።

ነገር ግን አቶ ፋንታሁን ቀናት የሚለውን ለቀን ቁጥር ብዛት ብቻ በመውሰድ የሠሩት ሒሣብ ትክክል አይደለም። የብር 980 የወር ደመወዝተኛ ግለሰብ 10 ቀን ባይሠራ ከ20 ቀን ገቢው ብር 653.33 ላይ "0.15-42"[14] የሚለውን የግብር ማስከፈያ ፎርሙላ ተጠቅመው [(0.15 (653.33)-42)] ብር 56 ግብር መክፈል እንደሚገባው ገልፀዋል። በዚሁ ሂሳብ አሠራር መሠረት የ10 ቀን ገቢው ብር 326.67 ግብር የማይከፈልበት በመሆኑ "0.10Y-12" የሚለውን የግብር ማስከፈያ ፎርሙላ በመጠቀም ብር 20.67 ከግብር ተመላሽ ይሆናል ማለት ነው። የተከፈለውን ብር 56 እና ተመላሽ የሚሆነውን ብር 20.67 ስንደምረው የሚሠጠን ሒሳብ ብር 76.67 ሲሆን ነገር ግን በገቢ ግብር ሕጉ መሠረት የወር ደመወዝተኛው ከብር 980 ገቢው የሚከፍለው ግብር ብር 105 ነው ልዩነት ብር 28.33 ያሳያል[15] ።

7.2. በሁለተኛ ደረጃ "ሠራተኛው በጥፋት የተወሰኑ ቀኖች ደመወዝ ባይከፈለው ግብሩ በወሩ ጠቅላላ ገቢ ላይ ተሠልቶ ከሚደርሰው ሒሳብ ላይ ተቀናሽ ይደረግ" የሚለው የሕግ አስተያየት ግልፅ ነው። አንድ ሠራተኛ 30 ቀን ሠርቶ ነገር ግን ባጠፋው ጥፋት መሰረት የዲሲፒሊን ቅጣት እንበል አስተዳደሩ (management) የ10 ቀን ደመወዝ ቢቀጣው ሒሳቡ እንዴት ሊሠላ ይችላል?

በመጀመሪያ ደረጃ ሠራተኛው የ30 ቀን ገቢውን ያሀል የሠራ በመሆኑ የደመወዝ ገቢ ግብሩና የጡረታ መዋጮ የሙሉ ወር ደመወዙ ድርሻ ይከፈላል። ስለዚህ የቅጣት ሂሣብ ከዚህ በኋላ የሚመጣና ከሠራተኛው የተጣራ ገቢ ድርሻ ላይ የሚቀነስ ነው። ለምሳሌ የብር 980 የወር ደመወዝተኛ የ10 ቀን ደመወዙ ብር 326.67 ቢቀጣ ለእርሱ ይደርስ ከነበረው የተጣራ ተከፋይ ብር 835.80 ላይ በመቀነስ ግብር ነክ ባልሆኑ ገቢዎች ማለትም በልዩ ልዩ ገቢ ሥር የመንግሥት ሠራተኞች መቀጫ በሚል በገቢ ይመዘገባል።[16] በመሆኑም አቶ ፋንታሁን ቅጣቱን ከግብር ጋር ቀላቅለው ሒሳቡን በማስላት አሠራሩ ምን ያሀል በመ/ቤቶች የተለመደ ለመሆኑ ጥናት ይጠይቃል ያሉት በፍጹም ትክክል ያልሆነ አስተያየት ነው።

8. የውጭ ሀገር ትምህርት ወይም ከአንድ ወር በላይ ሥልጠና አግኝተው ለሚሔዱ የመንግሥት ሠራተኞች የደመወዝ ገቢ ግብር ሒሳብ አሠራር

በገቢ ግብር አዋጅ ቁጥር 107/1987 መሠረት የደመወዝ ገቢ ግብር ማስከፈያ ሠንጠረዥ (schedule) ገቢው ባደገ መጠን የሚከፈለው የገቢ ግብር ማደጉን ያመለክታል። ሠንጠረዡ ከተለያዩ የገቢ እርከኖች (income brackets) ጋር ተጓዳኝ የሆኑትን ታዳጊ የግብር ምጣኔዎች (marginal tax rates) ይዟል። በዚሁ የገቢ ግብር ሕግ መሠረት የብር 980 ወር ደመወዝተኛ ግብር አከፋፈል በሠንጠረዥ (1) በልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ (2) ቁጥር (1) ተገልጿል። በዚሁ ሠንጠረዥ (1) መሠረት ደመወዝተኛው ወር ለሠራበት ለሥራ ገቢ ግብር ብር 105 [(600 - 120) 10% + (380) 15%]፡ ለጡረታ ብር 39.20 (4% 980) በድምሩ ብር 144.20 ተቀንሶ የተጣራው ብር 835.80 ለእርሱ ይከፈለዋል።

ቀደም ሲል የመንግሥት ሠራተኞች የውጭ ሀገር ትምህርት ዕድል አግኝተው ሲሄዱ ለመጀመሪያው 6 ወር ሙሉ ደመወዝ፤ ለቀጣዩ 6 ወር ግማሽ ደመወዝ ተከፍሎ ሲያበቃ ክፍያው ይቆም ነበር። የደመወዝ ክፍያው በሚቋረጥበት ወቅት የትምህርቱን እድል ያገኙት ግለሰቦች ረዘም ላለ ጊዜ የሚቆዩ ከሆነ በትምህርት ሒደቱ ላይ የሚያስከትለውን አሉታዊ ተፅዕኖ እና እንዲሁም በቤተሰቦቻቸው ላይ የሚፈጥረውን የኑሮ ጫና በመገንዘብ መንግሥት ከግንቦት 1, 1990 ዓ.ም. ጀምሮ የውጭ ሀገር ትምህርት አግኝተው ለሚሔዱ የመንግሥት ሠራተኞች እስኪመለሱ ድረስ የግማሽ ወር ደመወዝ እንዲከፈላቸው አድርጓል።

በመሆኑም እንበል የብር 980 የወር ደመወዝተኛ ግለሰብ የውጭ ሀገር ትምህርት እድል ቢሰጠው የግማሽ ወር ተከፋይ ደመወዙ (የጥቅሉ፣ የግብሩ፣ የጡረታውና የተጣራው) ሒሳብ ስሌት ከዚህ በታች በተመለከተው ሠንጠረዥ (9)[17] መሠረት መሠራት አለበት።[18]

ተከፋይ ግማሽ ደመወዝ በጥቅል	ግማሽ ግብር ተከፋይ	ግማሽ የጡረታ ተከፋይ[19]	ግማሽ የተቀናናች ድምር	ግማሽ የተጣራ ተከፍያ
980÷2 = 490	105÷2= 52.50	39.20÷2 = 19.10	144.20÷2 = 72.10	835.80÷2 = 417.90

[9]

የማይከፈለው የግማሽ ደመወዙ (ጥቅል፣ ግብር፣ ጡረታና የተጣራው) ሒሣብ ስሌት በተመሳሳይ ሁኔታ ቀጥሎ በተመለከተው ሠንጠረዥ (10) ማስቀመጥ ይቻላል።

የማይከፈል ግማሽ ጥቅል	የማይከፈል ግማሽ ግብር	የማይከፈል ግማሽ ጡረታ	የማይቀናነስ ግማሽ ድምር	ግማሽ የተጣራ
980÷2 = 490	105÷2 = 52.50	39.20÷2 = 19.10	144.20÷2 = 72.10	835.80÷2 =

(10)

ግማሽ ደመወዝ በጥቅል	የግብር ምጣኔ	ግብር ተከፋይ	ጡረታ ተከፋይ (4%)	ተቀናናሽ ድምር	የተጣራ ግማሽ ደመወዝ ተከፋይ
0-120ግብር የማይከፈለው	0	-	4.80	4.80	115.20
121-490 370	10%	37	14.80	51.80	318.20
ድምር 490[20]		37.00	19.60	56.60	433.40

[11]

የሒሣቡን ሥሌት ትክክለኛነት ለማረጋገጥ ግማሽ ተከፋይ ሠንጠረዥ (9) ሲደመር የማይከፈል ሠንጠረዥ (10) እኩል ይሆናል ስልጠና ባይሔድ የሚከፈለውን የሙሉ ወር ደመወዝ ሠንጠረዥ (1) በየዓይነቱ [(ልሳነ ኢኮኖሚክስ ቅፅ (2) ቁጥር (1)]

ነገር ግን አቶ ፋንታሁን እንዳሉት በአሁኑ ወቅት የዚህ ዓይነቱ የትምህርት ዕድል ለሠራተኞቻቸው በሚደርሣቸው ወቅት መ/ቤቶች በአማራጭ የግማሽ ደመወዙን ሂሣብ እንዴት እንደሚያሰሉት ቀጥሎ ከተመለከተው ሠንጠረዥ መረዳት ይቻላል።

በዚህ ሂሣብ ስሌት መሠረት የግማሽ ደመወዙ ግብር ብር 37.00፣ የጡረታ ብር 19.60 እና የተጣራ ተከፋይ ብር 433.40 ነው። ይህንን የግማሽ ደመወዝ ሒሳብ ሥሌት ውጤት እጥፍ ብናደርገው ግብር ብር 74.00 ጡረታው ብር 39.20 (ትክክል ነው) እና የተጣራው ተከፋይ ብር 866.80 ይሆናል።[21] ነገር ግን የብር 980 የወር ደመወዝተኛ በገቢ ግብር ህጉ መሠረት በሠንጠረዥ (1) እንደተገለፀው የገቢ ግብሩ ብር 105፣ ጡረታው ብር 39.20 እና የተጣራው ተከፋይ ብር 835.80 ነው። ወይንም በየወሩ ከግማሽ ደመወዙ የተጣራ ብር 417.90 መከፈል ሲገባው በሥህተት ብር 433.80 የሚከፈል በመሆኑ ልዩነት ብር 15.80 እላፊ ይከፈለዋል። እንዲሁ የግማሽ ወር ደመወዙ ገቢ ግብር በህጉ መሠረት ብር 52.50 መሆን ሲገባው ብር 37 ብቻ በመታሰቡ በየወሩ ብር 15.50 ለመንግስት መከፈል የሚገባው ግብር ሳይከፈል ይቀራል።[22] ስለዚህ ከላይ የተጠቀሰውን የገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ስህተት ለመግታትና አቶ ፋንታሁን በገለጹት መሠረት የዚህ ዓይነቱ ሂሣብ በዛ ያለ እንደመሆኑ መጠን በአገር አቀፍ ደረጃ ይኸው የሂሣብ አሠራር በማይተገበርበት አካባቢ በሠርኩላር መልክ ቢበተን የተሻለ ይመስለኛል። በተጨማሪ ወደፊት ግብሩን የሠራተኛው ቀጣሪ መ/ቤት በቀጥታ ለአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን የሚከፈልበት ሁኔታ ቢመቻች የዚህ አይነቱ የገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ስህተት እንዳይከሰት ያስችላል። ምክንያቱም ግብር ሰብሳቢው ባለሥልጣን ከግብር አስገቢው መ/ቤት ጋር በሚገባና በቀጥታ ሂሳቡን ስለሚተሳሰብ ነው። በመሆኑም የአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣንን በሚገባ ማሻሻል፣ ማጠናከርና፣ማስፋፋት ይኖርብናል።

9. የደመወዝ ገቢ ግብርና የጡረታ መዋጮ የተከፈለበትን የተጣራ ደመወዝ ሠራተኛው ባይቀበል ሂሣቡ እንዴት ሊስተናገድ ይግባዋል?

በአሁኑ ወቅት ገንዘብ ሚኒስቴር የሚሠራበት የሒሳብ አያያዝ ሥርዕት የጥሬ ገንዘብ እንቅስቃሴ ሥርዕት (cash basis) መሆኑ ይታወቃል። ከዚህም የምንረዳው ማንኛውም ገቢና ወጭ (receipts & payments) የሚመዘገበው ገቢው ሲሰበሰብና ወጭው ሲከፈል ነው። በመሆኑም ለመንግሥት ሠራተኛ የሚከፈለው ደመወዝ ከገንዘብ ሚኒስቴር በበጀት ተጠይቆ ሲመጣ መ/ቤቱ የደመወዝ ገቢ ግብሩን፣ ጡረታውንና የተጣራ ተከፋዩ በየሒሣብ አርዕስቱ ተደልድሎ ሲያበቃ በገቢ ይመዘገባል። በመቀጠልም የሠራተኛው ጥቅል ደመወዝ የወጭ ሒሳብ አርዕስት ተሰጥቶት እንዲሁ በወጭ ይመዘገባል። ሠራተኛው ደመወዙን ከወሰደ ሒሣቡ

በዚሁ ምዝገባ መሠረት ሪፖርት ይደረጋል።

ነገር ግን አንድ ሠራተኛ እንበል የብር 980 የወር ደመወዝተኛ የሥራ ግብርና ጡረታ (ብር 144.20) የተከፈለበትን የተጣራ ደመወዙን (ብር 835.80) ሳይቀበል ቢቀር ሒሣቡ እንዴት ሊስተናገድ ይገባዋል? ይህንን ጥያቄ ከመመለሳችን በፊት በአሁኑ ወቅት ያለው አሠራር ምን እንደሚመስል በአጭሩ እንቃኝ። ሠራተኛው የተጣራ ደመወዙን (ብር 835.80) ካልወሰደ በልምድ የምዝገባውን አንዱን ክፍል ብቻ የወጭውን በመንካት ማለትም የወጭ ተመላሽ (ገቢ) በማድረግ ይህንኑ ገንዘብ ከመደበኛው ሒሣብ ጋር በመቀላቀል ለገንዘብ ሚኒስቴር ፈሰስ ይደረጋል። ሠራተኛው (ወኪሉ) በመጣ ወቅት በመሥሪያ ቤቱ በኩል በድጋሚ ከገንዘብ ሚኒስትር በደብዳቤ የተጣራውን ተከፋይ ይጠየቅና ሲከፈለው በወጭ ይመዘገባል።

ይሁን እንጂ አንድ ሠራተኛ ግብርና ጡረታ የተከፈለበትን የተጣራ ደመወዙን ሳይቀበል ቢቀር የሒሳቡን አንድ ክፍል ብቻ በመንካት የወጭ ተመላሽ (ገቢ) ብሎ መዝግቦ ገንዘቡን ፈሰስ ማድረግ አግባብነት የለውም። ምክንያቱም ገንዘቡ የመንግሥት ገቢ ሳይሆን የግለሰቡ በመሆኑና ሠራተኛው (ወኪሉ) መጥቶ ደመወዙን መውሰዱ አይቀርምና ነው። በመሆኑም የደሞዝ ወጪን በተመለከተ ሠራተኛው ሙሉ ወር መሥራቱ ከተረጋገጠ የሒሣብ ምዝገባ መስተካከል መኖር የለበትም። ስለዚህ የሠራተኛው የተጣራ ደመወዝ ድርሻ (ገንዘቡ) ብቻ በአደራ ሂሣብ መልክ በሞ/85 መስተናገድ ይኖርበታል።[23] ስለዚህ የመንግሥት ያልሆነን ገንዘብ (ገቢ) ከመደበኛ ሂሣብ ጋር በመቀላቀል ለጊዜውም ቢሆን የግለሰቡ (የሠራተኛው) ገንዘብ ፈሰስ መደረግ የለበትም። አለበለዚያ መንግሥት ለዚህ ገንዘብ ፈሰስ ከተደረገበት ጊዜ ጀምሮ ለግለሰቡ እስከሚከፈለው ድረስ ላለው ጊዜ ወለድ (interest) ማሰብ ሊኖርበት ነው።

10. ማጠቃለያ

የደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት ሲሠራ በቀጥታ ገቢ ግብር ሕጉ በደሞዝ ገቢ ግብር ማስከፈያ ሠንጠረዥ (schedule) በተገለጹት የገቢ እርከኖች (income brackets) እና በተጓዳኝ ታዳጊ የግብር ምጣኔዎች (marginal tax rates) መሠረት በመጀመሪያ የሠራተኛው የሙሉ ወር ደመወዝ ገቢው ከግብር ነፃ ገቢ (exemption) ጀምሮ በየትኛው የመጨረሻ ገቢ እርከንና የግብር ምጣኔ ላይ እንደሚወድቅ አገናዝቦ የወሩን የገቢ ግብር ሂሣብ መስራት ከዚያ ሠራተኛው ከወር በታች ቢሠራ ማለትም ከሥራ ቢቀር ወይም ቢለቅ አሊያም አዲስ ቢቀጠር ወዘተ... ከሙሉ ወር ሂሣቡ ውስጥ የሠራበትን ቀናት አጢኖ የግብሩን ሂሣብ ማስላት ይገባል።

የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራርን በተመለከተ መንግስት የውጪ ሀገር ትምህርት ዕድል አግኝተው ለሚሄዱ የመንግሥት ሠራተኞች ከሄዱበት ተልኮ እስኪመለሱ ድረስ ግማሽ ደመወዛቸው እንዲከፈል አዝዟል። ይህም ሲሆን የሠራተኛው የስራ ደረጃ (መደብ) በግማሽ ዝቅ ይበል አለማለቱ ግልፅ በመሆኑ መሥሪያ ቤቶች የሠራተኛውን ደመወዝ በበጀት የሚያሲዙት በሙሉ ወር ደመወዙ ነው። ከሙሉ ወር ደመወዙ የሚከፈለው የገቢ ግብር ደግሞ መጀመሪያውኑ በገቢ ግብር ሕጉ መሠረት የተሠራ ነው። ስለዚህ ግማሽ ደመወዝ ይከፈል ማለት የጥቅል ደመወዝ ግማሽ፣ የተጣራ ተከፋይ ደመወዝ ግማሽ፣ የደመወዝ ገቢ ግብር ግማሽ ....ወዘተ ማለት እንደሆነ ግልፅ በመሆኑ ሂሣቡን በየአይነቱ እንዳለ ለሁለት እኩሌታ በማካፈል መሠራት ይኖርበታል።

የመንግሥት ሠራተኛ ሙሉ ወር ሰርቶ ግብርና ጡረታ የተከፈለበትን ደመወዙን ካይወስድ ቢቀር የሠራተኛው የተጣራ ገቢ ድርሻ በአደራ ሂሣብ መልክ በመሥሪያ ቤቱ በኩል የሚያልቅበት ሁኔታ መፈጠር አለበት እንጂ የመንግሥት ያልሆነን ገቢ ከመንግሥት በጀት ጋር ቀላቅሎ ወደ ማዕከል ግምጃ ቤት ፈሰስ ማድረግ አግባብነት የለውም። ምክንያቱም ሠራተኛው (ወኪሉ) መጥቶ ገንዘቡን መውሰዱ አይቀርምና ነው።

በመጨረሻም አቶ ፋንታሁን በአጠቃላይ ለሠጡት አስተያየት፣ የህግ ባለሙያዎቹ የሠጡትን የሕግ አስተያየት ነጥቦችና የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሂሣብ ስሌት አሠራር ሁኔታን ለውይይት በማቅረብ የበኩልዎን አስተዋፅዖ ስላደረጉ በኢትዮጵያ የኢኮኖሚክስ ባለሙያዎች ማህበርና በራሴ ሥም የተለመደውን ምስጋና አቀርባለሁ።

ዋቢ ምርሎዎች (REFERENCES)

Burgess, R and Stern, N (1993) 'Taxation and Development,' *Journal of Economic literature* Vol. XXI.

Dernburg, F and Dernburg, D (1972). *Macroeconomic Analysis: An Introduction to Comparative Static and Dynamics.* USA: Addison -Wesley Publishing Company. Inc.

Fassil Tassew (2000), Performance of Direct Taxes in Ethiopia, Unpublished M.Sc. Thessis, AAU.

Herber, B.P. (1996). *Modern Public Finance.* University of Arizona: IRWIN INC.

Ministry of Finance Annual Budgetary Revenue and Expenditure Accounts, various years.

Musgrave, R.A (1959). *The Theory of Public Finance.* New york: McGraw-Hill.

Shrivastava, O.S. (1996). *Economics of Growth Development and Planning.*

Tekle Tadesse and Djene Aredo (1994) 'Glossory of Economic Terms,' *Ethiopian Journal of Economics* 3(2).

ፋሲል ጣሰው (1999) 'የመንግሥት ሠራተኛ ደመወዝ ገቢ ግብር ሒሣብ ሥሌት አሠራር በኢኮኖሚው ላይ ያለው ተፅዕኖ'፣ ልሳን ኢኮኖሚክስ 2(1).

ፋሲል ጣሰው (2000) 'የመንግሥት ሠራተኛ

ደመወዝ ገቢ ግብር ሒሣብ ሥሌት አሠራር ማብራሪያና ታሪካዊ ሂደት በኢትዮጵያ፣ ልሳን ኢኮኖሚክስ 3(1).

ተሻሽሎ የቀረበ የመንግሥት ሠራተኞች የደመወዝ ስኬል በሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን (1987 ዓ.ም.)

ኤፍሬም የማነብርሀን (1973) ስለሕግ መግቢያ ሕግ ፋኩልቲ

የመንግሥት ግብር አሰባሰብና ችግሮቹ በዋልታ ኢንፎርሜሽን ማዕከል የተዘጋጀ ፓናል (ፕሮሲዲንግስ) አ.አ. 1992 ዓ.ም.

የኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራቲክ ሪፐብሊክ የጠቅላይ ሚኒስትር ጽ/ቤት በመንግሥት ወደ ውጭ ሀገር ለትምህርት ወይም ስልጠና ተልከው ትምህርታቸውን ስለሚከታተሉ የመንግሥት ሠራተኞች ደመወዝ አከፋፈል ቁጥር ጠ 80 - አጠ 52/01/09 ሚያዚያ 20, 1990 ዓ.ም.

የገንዘብ ሚኒስቴር የወሩ መደበኛ ገቢ እና ወጭ ሒሣብ ማጠቃለያ ቅፅ ገ/ሂ/29/1-2

የዋናው ኦዲተር መ/ቤት የሒሣብ ኦዲት መመሪያ 1977 ዓ.ም አ.አ

የዋናው ኦዲተር የመንግሥት አጠቃላይ ዓመታዊ በጀት ሂሣብ ኦዲት ሪፖርት 1978 ዓ.ም አ.አ

ነጋሪት ጋዜጣ 20ኛ ዓመት ቁጥር 13, 1953 ዓ.ም.

ለጋሪት ጋዜጣ 22ኛ ዓመት ቁጥር 15, 1955 ዓ.ም.

ነጋሪት ጋዜጣ 1ኛ ዓመት ቁጥር 1, 1986 ዓ.ም.

ነጋሪት ጋዜጣ 52ኛ ዓመት ቁጥር 26, 1986 ዓ.ም.

ነጋሪት ጋዜጣ 54ኛ ዓመት ቁጥር 3, 1987 ዓ.ም.

ነጋሪት ጋዜጣ 3ኛ ዓመት ቁጥር 14, 1989 ዓ.ም.

ነጋሪት ጋዜጣ 3ኛ ዓመት ቁጥር 46, 1989 ዓ.ም.

ተቀፅላ 'ሀ'

የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር ሂሳብ ሥሌት የየቀናት ገቢ ውጤት መሆኑን ለመገንዘብ ግብር የወር ገቢ ጥገኛ መሆኑን የሚያመለክተውን እኩልታ (equation) ለሁለት በማካፈል መሥራት ይቻላል።

$$\text{ግብር} = (Y_h - 0)0\% + (Y_i - 120)10\% + (Y_j - 600)15\% \qquad [1]$$

$$\frac{\text{ግብር}}{2} = \left[\frac{Y_h - 0}{2}\right]0\% + \left[\frac{Y_i - 120}{2}\right]10\% + \left[\frac{Y_j}{2}\right]15\% \qquad [2]$$

የብር 980 ደመወዝተኛ ሙሉ ወር ይሠራል ብለን ብንገምት

$Y_h =$ ብር 120፣ $Y_i =$ ብር 600 እና $Y_j =$ ብር 980

የሚሆኑ ሲሆን እነኝህኑ ቁጥሮች በእኩልታ (2) ውስጥ ብናሥገባቸው ከዚህ የሚከተለውን የግማሽ ደመወዝን ገቢ ግብርን ሂሳብ ውጤት እናገኛለን:-

$$\left[\frac{120-0}{2}\right]0\% + \left[\frac{600-120}{2}\right]10\% + \left[\frac{980-600}{2}\right]15\%$$

$$\text{ግማሽ ግብር} = 0 + 24 + 28.50$$

$$= 52.50$$

ተቀፅላ 'ለ'

ከላይ በተቀፅላ 'ሀ' የተመለከተውን እኩልታ(2) ቀጥሎ በተመለከተው ምስል 'ለ' የግማሽ ደመወዝ ገቢ ግብር የየቀናት ግማሽ ደመወዝ ገቢ ውጤት መሆኑን መመልከት ይቻላል።

$$\frac{\text{ግብር}}{2}=\left[\frac{Y_h-0}{2}\right]0\%+\left[\frac{Y_i-120}{2}\right]10\%+\left[\frac{Y_j-600}{2}\right]15\%$$

$$0 \langle Y_h \le 120 \quad 120\langle Y_i \le 600 \quad 600\langle Y_j \le 980$$

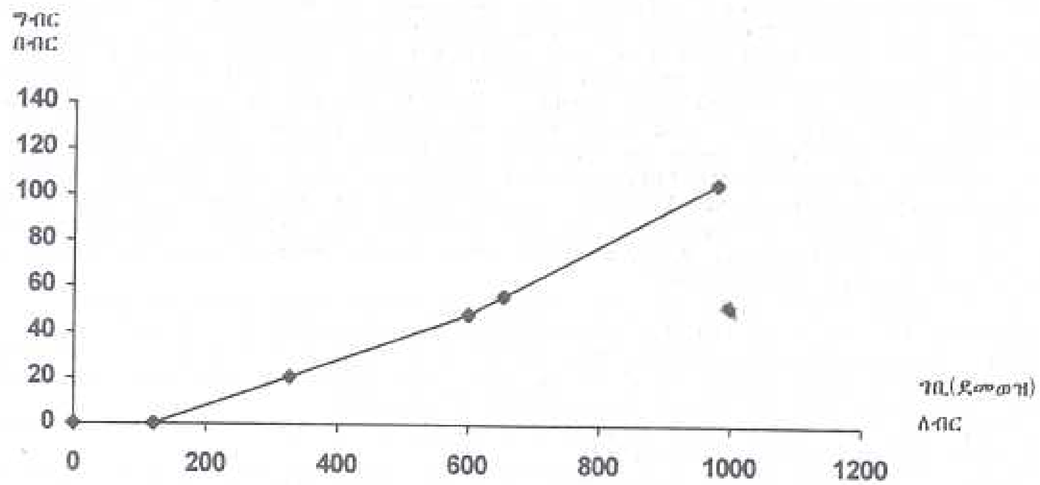

ምሥል ለ፤ የወሩ ግማሽ ደመወዝ ግብር የቀናት የግማሽ ደመወዝ ገቢ መጠን ውጤት መሆኑን የሚገልፅ ምስል። ግድለቱን (slope) በምንለካበት ጊዜ በደመወዝ አቅጣጫ ያለው ገቢ በሁለት መካፈል እንዳለበት እንዘንጋ::

<u>ማስገንዘቢያ</u>፤ ዘመኑ የኢንተርኔት ቴክኖሎጂ የተስፋፋበት ወቅት በመሆኑና ኢትዮጵያም የዚሁ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ በመሆኗ በውጭ ሀገር በመንግሥት ለትምህርት ተልከው የሚሄዱትን ግለሰቦች የእለት ተእለት ሁኔታ ለማወቅና ለመከታተል ብዙ አስቸጋሪ አይሆንም በሚል ግምት ነው።

---

[1] የሠራተኛው ደመወዝ ገቢ ግብር የሚሰበሰበው (ክንውኑ) ይሰበሰባል ተብሎ ከሚታቀደው መብለጡ በቅርብ ዓመታት ብቻ የተከሰተ ሳይሆን ወትሮም የነበረው ነው። ለምሳሌ ከ1963 - 1983 በጀት ዓመት ባለው 22 ዓመታት ውስጥ ከ4 በጀት ዓመት በስተቀር የ18ቱ ክንውኑ ከዕቅዱ ይበልጣል።

[2] የመደበኛ በጀት በገንዘብ ሚኒስቴር፣ የካፒታል በጀት በኢኮኖሚና ልማትና ትብብር ሚኒስቴር ይጠራል።

[3] በእርግጥ የበጀት ዕቅድ ተጠንቶ የሚቀርብበት ጊዜ 6 ወር አካባቢ ብቻ መሆኑ የበጀት እቅድና ክንውን ልዩነት እንዲኖረው አስችሎ ይሆናል። ስለዚህ ከሌሎች አገሮች ልምድ እንደምንረዳው የበጀት ጥናትና ዝግጅት ጊዜ ከ6 ወር ወደ 18 ወር ከፍ ቢደረግ የበጀት እቅድና ክንውን ልዩነት እንዳይኖር ይረዳል።

[4] በገቢ ግብር ህግ ቁጥር 173/1953 ላይ በነሐሴና በጳጉሜ ወር የሚገኘው ገቢ እንድነት ተደምሮ ሊታሰብ የሚገባው እንደ አንድ ወር ገቢ ብቻ ነው ይላል። ይህም የነሐሴ ወር ገቢ ከጳጉሜ ወር ጋር ተደምሮ የደመወዝ ገቢ ግብሩ መከፈል እንዳለበት የሚጠቁም መሆኑን ያስገነዝባል። ይሁን እንጂ በጳጉሜ ወር ሠራተኛው ደመወዝ ስለማያገኝ መንግስትም ከዚሁ ከጳጉሜት ወር የሠራተኛ ገቢ ግብር አያገኝም። ነገር ግን የሠራተኛው ደመወዝ ገቢ ግብር በቀጥታ ለአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን በቀጣሪው መጸቤት በኩል የሚከፈል ቢሆን ኖሮ የአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን ይህንኑ የጳጉሜን ወር ገቢ በነሐሴ ወር ገቢ ላይ እየደመረ ግብሩን ይጠይቅ ነበር። በዚሁ መሠረት መ/ቤቶች ለጳጉሜት ወር የደመወዝ በጀት እያሳያዙ ከነሐሴ ወር ደመወዝ ገቢ ጋር በመደመር ለመንግስት ተጨማሪ ግብር ይከፈል ነበር። ይህ እየተደረገ ቢሆን ኖሮ የአገሪቱ ኢኮኖሚ በተሻለ ሁኔታ እያደገ ይሔድ እንደነበር መገመት አያዳግትም። ይህንን ሀሣብ ከኢኮኖሚክስ ቲዎሪ ስናየው እውቁ እንግሊዛዊ ኢኮኖሚስት John Keynes, አጠቃላይ ፍላጎትን ሲተነትን (aggregate demand analysis) መመገብ የገቢ ጥኛ መሆኑን [c=f(Y, MPC)] አስቀምጧል። በዚህ ቲዎሪ መሠረት የሠራተኛው ፍላጎት የየቀኑን ገቢ ያህል መመገብ ነው ብንል የጳጉሚት ወር ገቢው (Y) ዜሮ ነው። ገቢው ዜሮ ከሆነ ምግቡም ዜሮ ሆነ ማለት ነው። $C= f(Y) \Rightarrow C=f(o)=0$ ይሁን እንጂ የጳጉሜትን ወር ሠራተኛው ይመገባል። በተጨማሪ የጳጉሚት ወር በእርግዝና ወቅት እንደሚቆጠር የሀይማኖት ሊቃውንቶች ያስተምራሉ። ማስገንዘቢያ ኢትዮጵያ የራሷ ቀን አቆጣጠር ስላላት ከአውሮፓ የቀን አቆጣጠር ጋር ማነፃፀር የለብንም።

[5] መ/ቤቶች ከሚያሳውጁት የመደበኛ በጀት ውስጥ ለሰራተኛ የሚከፍሉትን የተጣራውን ደመወዝ ከገንዘብ ሚኒስቴር በየወሩ ሲለቀቅላቸው የእያንዳንዱን ሠራተኛ ሥራ ግብርና የጡረታ መዋጮ ጨምሮ በየገቢ እርዕስቱ በገቢ ይመዘግቡና ከዚያ ሠራተኛው ሙሉ ወር ሠርቶ የተጣራ ደመወዙን ሲቀበል ሂሣቡ በጥቅል በወጭ ተመዝግቦ ሪፖርት ይደረጋል። ነገር ግን ሂሣቡ በዓይነት በገቢ ከተመዘገበ በኋላ ሠራተኛው ያልሠራበት ቀናት ታስቦ የተጣራው ተከፋይ በእግካይ ከወጪ ተመላሽ ሲደረግ የሥራ ግብር እና የጡረታው ተቀናናሽ ሂሣብ በገቢ ተመላሽነት አይመዘገብም። ለዚህም የባለበጀት መ/ቤቶች በአብዛኛው የሚሠጡት ምክንያት ተቀናናሹ ሂሳብ ተቆርጦ የቀረውና

የተከፈለው በገንዘብ ሚኒስቴር በኩል በመሆኑና እንርሱ ዘንድ ሒሳቡ (ገንዘቡ) ባለመምጣቱ ነው። ይሁን እንጂ የሂሳብ ምዝገባውን ማስተካከል (correcting entry) መሥራት ይኖርባቸዋል።

6 የግብር ሰብሳቢው ባለሥልጣን የገቢ ግብር የሚሰበሰበው መንግስት ባወጣው የመደበኛ የሥራ ሰዓት ሲሆን በተመሳሳይ ሁኔታ እያንዳንዱ የሌላው መጰቤት ሠራተኛ በዚሁ መደበኛ የሥራ ሰዓት የመጰቤቱን ሥራ ያከናውናል። ነገር ግን የሚፈለግበትን ግብር ለመክፈል ሠራተኛው በሥራ ሠዓት በንፍስ ወከፍ ቢሔድ በየመ/ቤቱ ሥራ ሊበደል ይችላል። በመሆኑም እነዚህን ሥራ ሊበድሉ የሚችሉ ችግሮችን ለማስቀረት ሲባል ነው ቀጣሪው ግብሩን ቀንሶ እንዲከፍል የሚደረገው።

7 የመሠረተ ልማት አውታሮች (infrastuctures) ምሰሶ (መሠረት) የሆነውን የአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣንን በማጠናከርና በማስፋፋት ተገቢውንና ተናፋቂውን የኢኮኖሚ እድገት ማምጣት እንችላለን።

8 በሥራ ላይ ካለው የደመወዝ ገቢ ግብር ሕግ ሠንጠረዥ አምስት የደመወዝ ገቢ ግብር ማስከፈያ ፎርሙላዎች ተሠርተዋል።
$0.10Y_{\gamma}-12=T_{i}$ ፡ $0.15Y_{\chi}-42=T_{i}$፣ $0.24Y_{h}-102=T_{i}$ $0.3Y_{\lambda}-302=T_{i}$ እና $0.4Y_{\mu}-602=T_{m}$ ናቸው Y የሙሉ ወር ደመወዝ ገቢ ማለት ሲሆን፣ T ግብር ነው።

9 መንግሥት ግብር ይሰበስባል (ገቢ) ከዚያ በተገቢው ሁኔታ ያወጣል (ወጭ)። ገቢ ማሰባሰብ እንደ ደም ቅዳ፣ ወጭ ደግሞ ደም መልስ እንደማለት ብንወስደው፣ የደም ቅዳና የደም መልስ ሥራዎች እንደሚታወቀው የሚከናወኑት በተለያዩ የሰውነት ክፍሎች (የግራ የደም ቧንቧ ሲቀዳ የቀኛ ደም ቧንቧ ይመልሳል) ነው። በተመሳሳይ ሁኔታ የአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን የደም ቅዳ ሥራ (ከግለሰቦች ላይ ግብር ሲያሰባስብ) በሌላ በኩል የገንዘብ ሚኒስቴር የደም መልስ ሥራ (ወጭውን) ያከናውን እንደማለት ነው። እዚህ ላይ የአንድ ሰው የደም ዝውውር በአንድ በኩል ብቻ ባለው የሰውነት ክፍል ቢሆን ጤንነቱ ምን ሊሆን እንደሚችል መገመት አያዳግትም። በመሆኑም የአገር ውስጥ ቀጥታ ገቢን (direct taxes) የማሳሰቡን ሥራ ለአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን ሙሉ በሙሉ መሥጠት ያለብን ይመስለኛል።

10 የታክስ ፖሊሲያችን በመለወጡ እኮ ነው ይህ ክርክር የመጣው። በመሆኑም ከፖሊሲው ጋር ሊጣጣሙ የሚችሉ አሠራሮች የግድ ያሳፈልጋሉ። ለምሳሌ የኒቨርሲቲዎች በጣም ጉብዝ የሆነን ተማሪ ለሌክቸረርነት መርጠው ያስቀራሉ ሌሎች ተተኪ ትውልዶችን እንዲያስተምር። በተመሳሳይ ሁኔታ የአገር ውስጥ ገቢ ባለሥልጣን ይህንን ዓይነት ዕድል ማግኘት አለበት። ጥሩ ጥሩ ጎበዝና ተቆርቋሪነት (altrustice motive) ያላቸውን ምሁሮች እየቀጠረ ሥራውን የሚያስፋፋበት ሌላው ደግሞ የመጰቤቶች ትስስር (institutional integration) ይጎለብታል። ተናቦ መስራት ይመጣል፡ እየተሻሻሉና በአዲስነት እየወጡ ያሉ ሕጎችን በተቀላጠፈ ሁኔታ ተግባራዊ ማድረግ ይጀምራል። ምሁር ሁሉ ወደ እዚህ ይሰማራል። አንድ ሰው ቡና ቤት ገብቶ የሻይ ዋጋ ተሳስቦ እንደሚከፍል ሁሉ ከመንግስት የሚፈለግብትን ግብር እንዲሁ ተሳስቦ መክፈል ይጀምራል። ለምን የግብር አስከፋዩ ባለስልጣን ልክ የግል ነጋዴው የሻዩን ሒሳብ እንዳስከፈለ ሁሉ ግብሩንም ወዲያውኑ ያስከፍላልና ነው።

11 ደመወዝ (ገቢ) (Y) መነሻና መድረሻ ለሌለው ጊዜ (time) ጥገኛ በመሆኑ በተወሰነ ጊዜም የቀጣይ ተለዋዋጭ (continuous variable) ባህሪ አለው። ስለዚህ የገቢ ግብር (income tax) የገቢ ጥገኛ በመሆኑ እንዲሁ ቀጣይ ተለዋዋጭነት ባህሪ ይኖረዋል።

12 በገቢው መጠን ልክ በወሩ ቀናት ውስጥ የሚከፈለው ግብር ይለያያል። እስከ ብር 120 ድረስ የተሰራበት ገቢው ከግብር ነፃ ሲሆን ከዚያ በየቀኑ መስራት ሲቀጥል ገቢው በየቀናቱ ከግብር ነፃ ገቢ እርከን ወደተለያዩት ሁለቱ ተከታታዮች የገቢ እርከኖችና የግብር ምጣኔዎች በማደግ በ30ኛው ቀን ገቢው ብር 980 ሲሆን ብር 105 ግብር ይከፈልበታል።

13 የታዳጊ ገብ ግብር አስፈላጊነት ለገቢ ሥርጭት ፍትሀዊነት (income redistribution) ሲባል ሲሆን የአማካይ ገቢ ግብር ተጠቀምን ማለት የገቢ ሥርጭትን ፍትሃዋነት እናሳ አደረግነው ማለት ነው።

14 Y ማለት የመቀጠሪያ (የሙሉ ወር) ደመወዝ ነው። በመሆኑም ይህ የግብር ማስከፈያ ፎርሙላ የሚያገለግለው 30 ቀን ሰርቶ ሙሉ ደመወዙን ለሚያገኝ ሠራተኛ ብቻ ሲሆን ከወር በታች ለሠራ ሠራተኛ ፎርሙላውን መጠቀም አንችልም። ምክንያቱም ፎርሙላው በገቢ ግብር ሕጉ ላይ የተሠራው በወር ደመወዝ መሠረት በመሆኑ ነው።

15 ይህ የአቶ ፋንታሁን የግብር ሂሳብ አሠራር እቶ ተገኘወርቅ ገብረ በልሳን ኢኮኖሚክስ 2(5) ካቀረቡት የደመወዝ ገቢ ግብር ሂሳብ አሠራር ተቃራኒው ገጽታ ነው።

16 የየወሩ መደበኛ ገቢ ሒሳብ መስታወቂያ በክፍል 1 (በቅፅ ገሂ/29/1) ላይ በገቢ ሒሳብ መደብ ቁጥር 1702 የመንግሥት ሠራተኞች መቀጫ በሚል ተገልጿል።

17 በልሳን ኢኮኖሚክስ ቅፅ (2) ቁጥር (1) ሠንጠረዥ (8) ላይ የሚቀጥል ነው።

18 ምክንያቱም የውጭውን ትምህርት ያገኘው ሠራተኛ የሥራ ደረጃና መደቡ ስለማይለወጥ መጰቤቱም የሠራተኛውን በጀት የሚያሲዘው በሙሉ ወር ደመወዙ በመሆኑ ነው።

19 የግለሰቡ የጡረታ ተከፋይ የሙሉ ወር ደመወዙ ብር 39.20 ቢሆን ይመረጣል። ስለዚህ ብር 19.10 ከተጣራው የሰራተኛው ማግኛ ተከፋይ ላይ በተጨማሪ ቢቀነስ (ቢቆረጥ) የተሻለ ይመስለኛል። ምክንያቱም ግለሰቡ ትምህርቱን ጨርሶ ሲመለስ ያልተከፈለውን የማግኛን ጡረታ መዋጮ ጨምሮ እንዲከፍል ሊጠየቅ ስለሚችል ነው።

20 የውጭ ሀገር ትምህርት ያገኘው ግለሰብ የወር ደመወዙ ብር 980 ሲሆን የሥራው ደረጃ አሁን ባለው በመንግሥት ሠራተኞች የሥራ መደብ መሠረት ፕሮፌሽናል ሳይንስ ደረጃ 4 (ፕሣ 4) ይባላል። ግለሰቡ ግማሽ ደመወዙ ይከፈለው ሲባል ደረጃው ዝቅ ይበል ሳይሆን በሠንጠረዥ (9) በተመለከተው መሠረት ሂሣቡ መሠራት አለበት። ነገር ግን የዚህን ግለሰብ ደመወዝ ግማሹን እንደግብር መሠረት ወስደን ለብቻው ብር 120 ቀንሰን የግብር ምጣኔውን 10% ብቻ ስናደርገው የግለሠቡን የሥራ ደረጃ ወደ መለሥተኛ ፕሮፌሽናል (መፕ) ወይንም ከብር 600 በታች ተቀጣሪ አደረግነው ማለት ነው። ይህ ደግሞ ሊሆን አይችልም።

21 ዋናው የሒሳብ አሠራር መርህ አለማዳላት (unbiasedness) ሲሆን የገቢ ግብር ሒሣብ ሥሌት በሚሠራበት ወቅት የግብር መሠረት፣ የገቢ እርከኖችን እና የግብር ምጣኔውችን በሚገባ መሠረት አድርጎ የተሠራን ሂሣብ ውጤት ግማሹ ብቻ ይከፈል ከተባለ የግብር መሠረቱን ሳንለውጥ ሂሣቡን ማስላት ይኖርብናል (ተቀጽላ 'ሀ' እና 'ለ' ተመልከት)።

22 ግማሽ ደመወዝ እንዲከፈል ያዘዙ ደንብ ስለዝርዝር ሂሳብ አሠራር የማያብራራ ቢሆንም የሂሣቡ ስሌት ከፍና ዝቅ ሊል ይችላል በማለት አቶ ፋንታሁን የሠጡት አስተያየት ትክክል አይደለም። ምክንያቱም የህግ አወጣጥ ቲዎሪ ሀጎች (ደንቦች) በሚወጡበት ወቅት በአብዛኛው ጊዜ የሚመለከቱትን ሰፊ ጉዳይ ዝርዝር በሙሉ የማይዙ ሊሆኑ መቻላቸውን ያስተምረናል። በመሆኑም ህግ ሁሉንም ነገር ይዞ እንዲወጣ መጠበቅ የለበትም። ስለዚህ የሒሳብ ባለሙያዎች (Accountants) በአካባቢያቸው ያሉትን የህግ ባለሙያዎች (ልአወያጠረስ) እና የምጣኔ ሐብት ባለሙያዎች (Economists) የሙያ ድጋፍ በመጠየቅ ሂሣቡን ሊሰሩ ይገባል (የሕግና የምጣኔ ሀብት ባለሙያዎች ግብርን በተመለከተ እንዲሁ የሒሳብ ባለሙያዎችን እያማከሩ ሊሰሩ ይገባል)። ወደፊት ዩኒቨርሲቲዎች የግብርን (Taxation) ሁኔታ በተመለከተ የህግ ሙያ፣ የሂሣብ ሙያ እና የምጣኔ ሀብት ሙያ በአንድነት ለእያንዳንዱ ባለሙያ በሚገባ ከተግባር ጋር እያቀናጁ የሚያስተምሩበትን ሁኔታ ማመቻቸት ይኖርባቸዋል።

23 ዋ/85 (የመያዣ ገንዘብ መቀበያ ደረሰኝ) በአብዛኛው የሚሠራበት በሆስፒታሎችና ፍርድ ቤቶች ሲሆን ደረሰኙ ያስፈለገበት ምክንያት ከተያዘው ገንዘብ የተወሰነው ላስያዘው ክፍል ወይም ግለሰብ ሊመለስ የሚችልበት ሁኔታ በመኖሩ ነው። እዚህ ላይ የሠራተኛው የተጣራ ደመወዝ በሞዳ85 ይስተናገድ ስንል በአደራ ሒሳብ ተቀምጦ ሠራተኛው ሲመጣ ሙሉ በሙሉ ይከፈለው ለማለት እንጅ ገንዘቡ በመያዣነት ይጠበቃል ማለታችን አይደለም።

THIS BULLETIN AND OTHER PUBLICATIONS OF EEA ARE SPONSORED BY FRIEDRICH EBERT STIFTUNG OF GERMANY (FES), EMBASSIES OF UK, SWEDEN, NORWAY, FINLAND AND THE AFRICAN CAPACITY BUILDING FOUNDATION (ACBF).

Just pay less than 20 Birr and You will have Your 'Economic Focus' for the whole year !!

Make sure to look for your latest 'Economic Focus' at:

- African Bookshop
- Book Center at AAU
- The Book World
- Ghion Hotels
- MEGA Bookshops
- Meseret Nega Stationery
- Alemu Shop (Near ECA)
- Hadia Supermarket
- Twins Supermarket
- Seyoum Shop (Near Kazanchis TOTAL)
- Hill-Belt Restaurant
- Semien Hotel
- Universal Bookshop

PRICE BIRR 3.50

LESAN Printing Press